

Sadrazam Köse Mustafa Paşa'nın Vakıf Eserleri

Yusuf Sağır*

Öz

Mustafa Paşa (ö. 1178/1765) Osmanlı Devleti'nde 18. yüzyılda sadâret görevinde bulunmuş önemli devlet adamlarındandır. O, farklı üç padişah döneminde üç kez sadârete getirilmiştir. Nakşibendî tarîkatına müntesib olduğu bilinen Mustafa Paşa, İstanbul'da üç zâviye, üç câmi ve bir halvethâne/çilehâne inşâ ettirmiş; Sofya'da bir câmi tamir ettirmiş ve bir de çeşme yaptırmıştır. O, buralarda görev yapacak şahısların maaşları ve söz konusu eserlerin yıllık giderleri için Manastır sancağı nâhiyelerinden Hurpişte ve Prespe'de alınan bir takım vergiler ile bunlara bağlı yerlerin gelirlerini; Yenişehir-i Fenâr ve Alasonya kazalarındaki dükkânlarını, çiftliklerini; İstanbul'daki dükkânlarını ve evlerini vakfetmiştir.

Anahtar Kelimeler: Köse Mustafa Paşa, Nakşibendî Tarîkatı, Tekke/Zâviye, Câmi, Hurpişte, Resne, Yenişehir-i Fenar, Alasonya.

Foundations of the Grand Vizier Kose Mustafa Pasha

Abstract

Mustafa Pasha (d. 1178/1765) was one of the most important administrators of the 18th century Ottoman Grand Vizierate. He was appointed as Grand Vizier for three times during the reigns of three sultans. Mustafa Pasha considered to be a Naqshbandi follower constructed three Sufi lodges, three mosques and a halvethâne in Istanbul. He also repaired a mosque in Sofia and constructed a fountain. For the sustenance of these pious foundations and the payment of their personnel, Mustafa Pasha donated the tax revenues from the regions of Hurpişte and Prespe in Manastır; his shops and houses in Istanbul, and the revenue from his shops and farms in Larissa and Elassona.

Key Words: Kose Mustafa Pasha, Naqshbandi Order (Tariqa), Sufi Lodges, Mosque, Hurpişte/Argos Orestico, Resne/Pecch, Yenişehir-i Fenar/Larissa, Alasonya/Elassona.

* Yard.Doç.Dr., Çanakkale Onsekiz Mart Üniversitesi, Fen-Edebiyat Fakültesi, Öğretim Üyesi; yusufsagir@comu.edu.tr

Giriş

Köse Mustafa Paşa 18. yüzyılda I. Mahmud (1730-1754), III. Osman (1754-1757) ve III. Mustafa (1757-1774) dönemlerinde üç kez sadârette bulunmuş; dört sene dokuz ay yirmi yedi gün sadrazamlık yapmış bir Osmanlı devlet adamıdır. Bu makalede onun hayatına kısaca değindikten sonra, vakfiyelerinden hareketle kuruluşunu gerçekleştirdiği vakıf eserlerini değerlendirmeye çalışılmıştır. Okuyucuların makale içeriğiyle, vakfın tüzüğü hükmündeki vakfiyeleri karşılaştırmalarına imkân vermek maksadıyla da vakfiyelerin transkribeleri makalenin ekine konulmuştur.

1. Köse Mustafa Paşa'nın Hayatı

"Bâhir", "Köse" ve "Maktûl" lakaplarıyla anılan Mustafa Paşa, Çorlu'da doğdu. Babası, Çorlulu Ali Paşa'nın kethüdâsı Sofu Abdurrahman Paşa'dır (ö. 1127/1715). Önce Damad İbrahim Paşa'nın (ö. 1143/ 1730) himâyesinde hassa silahşoru, daha sonra kapıcıbaşı oldu. Ramazan 1159/Ekim 1746'da ikinci mirahûrluğa; Zilkâde 1162/Ekim 1749'da birinci mirahûrluğa getirildi. Bu makamdan sadârete geçmek mümkün değilken, 18 Şaban 1165/1 Temmuz 1752 tarihinde sadrazam oldu. I. Mahmud'un vefatının ardından (1168/1754) III. Osman'ın saltanatında bir süre daha sadrazamlık yaptıktan sonra 4 Cemâziyelevvel 1168/16 Şubat 1755'te azledildi. Önce Midilli'ye yollandıysa da müteâkiben Mora muhassıllığına tayin edildi (Şem'dânî-zâde 1976: 150, 152, 163, 177, 179; Ayvansarâyî vd. 2001: 371; Ahmed Câvid 1271: 10; Mehmed Süreyya 1996a: 98; İlgürel 2006: 345).

Mustafa Paşa, kendisinden sonra gelen sadrazamlar başarısız olunca, İstanbul'a çağrılarak 1 Recep 1169/1 Nisan 1756'da ikinci defa sadrazamlığa getirildi. Bu sırada İstanbul'da büyük bir yangın çıktı; yangının yol açtığı zararları gidermek için hazine-den yapılan harcamalar devletin bütçesini oldukça zorladı; böylece Mustafa Paşa'nın sadâreti tartışılmaya başlandı. Buna ilâveten Şehzâde Mehmed'in öldürülmesinde Mustafa Paşa'nın etkisi de hesaba katılarak, 20 Rebiülahir 1170/12 Ocak 1757 tarihinde sadâretten azledildi ve Rodos'a sürüldü. Ancak bir süre sonra affedildi. Bu meyanda muhtelif görevler ifâ ettikten sonra, 4 Şevval 1171/11 Haziran 1758'de Mısır valisi oldu. İki yıl sonra bu görevden azlini müteakip Cidde valiliğine, daha sonra da Evâil-i Cemâziyelahir 1175/Ocak 1762'de Halep beylerbeyliğine tayin edildi. Ne var ki o, yukarıda

bahsedildiği üzere Şehzade Mehmed'in katlindeki konumu nedeniyle, III. Mustafa'dan hayatına dâir teminat aldıktan sonra Halep'e gidebildi. Bu süreçte istikbâlinde endişe içerisindeyken, çekincesinin aksine İstanbul'a çağrıldı ve 24 Rebiülahir 1177/1 Kasım 1763'de üçüncü defa sadârete tayin edildi (Şem'dânî-zâde 1978: 8-9, 11, 58, 63; Ayvansarâyî 2001: 371-372; Ahmed Cavid 1271: 10-11; İlgürel 2006: 346).

Bu dönemde Defter Emini İzzet Ahmet Efendi'nin adının bazı yolsuzluklara karışması hususundaki sorumluluk Mustafa Paşa'ya yüklendi. Ayrıca kendi hassı olan Kıbrıs gelirleriyle ilgili yaptığı haksız uygulamalar nedeniyle teftişe tâbi tutuldu ve 5 Şevval 1178/28 Mart 1765'de görevden alındı. Midilli'ye sürülen Mustafa Paşa, hakkında vârid olan birçok şikâyet neticesinde Zilkâde 1178/Mayıs 1765'de boğularak öldürüldü. Kesik başı İstanbul'a getirilerek Eyüp'te Otakçılar semtinde yaptırmış olduğu Nakşibendî Zâviyesi'ne¹ gömüldü. Böylece Mustafa Paşa, üç padişah döneminde dört yıl dokuz ay yirmi yedi gün sadâret görevinde bulundu (Şem'dânî-zâde 1978: 74-75, 105-106; Ayvansarâyî 2001: 372; Ahmed Cavid 1271:12; İlgürel 2006: 346).

2. Köse Mustafa Paşa'nın Vakıf Eserleri

2.1. Köse Mustafa Paşa'nın Vakfiyeleri

Osmanlı Devleti'nde padişahların, sadrazamların ve büyük devlet adamlarının vakıf kurmaları bir gelenektir (Yediyıldız 2003: 158-164; Sağır 2012: 90 vd.; Yıldız 2011: 205 vd.). Bu bağlamda Köse Mustafa Paşa da şimdilerde yurtdışında kalan Bulgaristan'da; yurtiçinde ise İstanbul'da bazı eserler inşâ ettirerek bunları, vakfiyelerini düzenlemek sûretiyle vakıflaştırmıştır. Onun vakıf eserlerinden bahseden beş vakfiyesinin sûretleri² Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi'nde (VGMA) 739 numaralı defterin bir ve on bir numaralı sayfaları arasında kayıtlıdır. Vakfiyelerin ikisi 9 Cemâziyelevvel 1166/14 Mart 1753 (VGMA, 739.1.1-4; VGMA, 739.4.6-10); birisi 10 Cemâziyelahir 1166/14 Nisan 1753 (VGMA, 739.2.4-5); bir diğeri 13 Receb 1166/16 Mayıs 1753 (VGMA, 739.3.5-6) tarihlidirler; bir başkası da tarihsizdir (VGMA, 739.5.10-11).

1 Zâviye, Tekke'nin küçüğüne veya hânkâhlara verilen addır (Pakalın 1983c: 648; Şemseddin Sâmî 1317: 260). Bu zâviyeden metin içerisinde ayrıntılı bir şekilde bahsedilecektir.

2 Vakfın tüzüğü hükmündeki vakfiye, düzenlendikten sonra aslı, vâkıfa; bir sûreti mütevellîye verilir; bir sûreti de Defter-i Hakânî'deki gerekli deftere kaydedilirdi (Sağır 2005: 1-4).

Defterde birinci sıraya kayıtlı olan 9 Cemâziyelevvel 1166/14 Mart 1753 tarihli vakfiye ilk düzenlenen belgedir. Zira dördüncü sıraya kayıtlı olan aynı tarihli diğer vakfiyede, vâkıf bunu, ilk vakfına ilhâk ettiğini belirtmektedir (VGMA, 739.4.9). Buna karşın ilk düzenlenen vakfiyedeki şahit sayısı dokuz; ikinci vakfiyedeki şahit sayısı on ikidir. Bunlardan sadece altı kişi her iki vakfiyenin düzenlenişine şahitlik etmiştir (VGMA, 739.1.4; VGMA, 739.4.10). Bu da bize, vakfiyeler aynı tarihte düzenlenmiş olsa da, her ikisinin gün içerisinde farklı yerlerde ve farklı zaman dilimlerinde kaleme alındıklarını gösterir. Diğer vakfiyeler ise ilk tertib edilen vakfiyenin birer zeyli mâhiyetindedir. (VGMA, 739.2.5; VGMA, 739.5.11).

Vakfiyelerine göre Mustafa Paşa, İstanbul'da Otakçılar³ semtinde bir câmi ve bir Nakşibendî⁴ zâviyesi yaptırmış; Karaköy'de "Kurşunlu Mahzen" olarak bilinen "Yeraltı Mahzeni"ni⁵ câmi hâline getirmiş ve burada başka bir Nakşibendî zâviyesi inşa ettirmiştir (VGMA, 739.1.2). Ayrıca Şeyh Murad Buhârî⁶ Türbesi bitişğinde bir murâkabe mekânı/çilehâne binâ ettirmiş; sanduka üzerine bir şebeke yerleştirmiştir. Buradaki Nakşibendî zâviyesine dört hücre ilâve ettirmesinin yanısıra; zâviye'de daha önce var olan câmiyi de tamir ettirmiş ve genişlettirmiştir. Türbe ve zâviye'ye bazı hizmetleri yürütmek üzere görevliler tayin etmiştir (VGMA, 739.2.4-5). Bunun yanında Mustafa Paşa, İstanbul'da Cafer Ağa Dârul-hadîsi Dershânesi'ni vakfiyeden anlaşıldığı kadarıyla mescit haline getirmiş ve buraya görevliler atamıştır. Bunlardan başka o, İstanbul dışında Sofya'da Hacı Hamza Mahallesi'nde bir çeşme yap-

tırmış ve Divâne Davut Köyü'ndeki bir câmiyi tamir ettirmiştir (VGMA, 739.2.4-5). Vakfiyelerine göre Köse Mustafa Paşa'nın yaptırdığı ve tamir ettirdiği eserleri şu şekilde tablolaştırabiliriz:

Tablo 1: Köse Mustafa Paşa'nın yaptırdığı eserler

Yer	Câmi	Zâviye	Çeşme	Çilehâne
İstanbul	3	3		1
Sofya	1	-	1	-
Toplam	3	3	1	1

Yukarıda bahsedilen eserlerden başka; Ayvansarâyî, Mustafa Paşa'nın Fatih'in Bahçekapı'da inşa ettirdiği iskele Mescidi'ne bir minber yerleştirmek sûretiyle burayı câmiye çevirdiğinden ve vazîfeli-lerin maaşları için Gümrük gelirlerinden tahsisât ayırdığından bahsetmektedir (Ayvansarâyî 2001: 330). Son dönem araştırmacılarından Tanışık da onun Edirnekapı ile Râmi arasında 1166/1752-1753'de bir çeşme yaptırdığını eserinde kaydetmektedir.⁷

Mustafa Paşa, ilk vakfiyesinde kuruluşunu gerçekleştirdiği müesseselerde görev yapanların maaşlarının karşılanması ve bu kurumların masraflarının giderilmesi gayesiyle kendisine temlik⁸ edilen Manastır sancağına bağlı Hurpîste'nin⁹ ve Prespe/Resne¹⁰ nâhiyesinin nisf-ı niyâbet vergileri ile buna bağlı mukata'aların gelirlerini ve vakıf hizmetmetlerinde değerlendirilmek üzere akar alımı için beş bin kuruşunu¹¹ vakfetmiştir¹² (VGMA, 739.1.1-2).

7 Çeşmenin kitâbesi şu şekildedir:

"Nâfzâ nutk itdi hâme târihi vasfın tamam
Sadriâlî Mustafa Paşanın ayn u cûdı bu" Bunun yanında 1304/1886-1887 tarihli bir başka tamir kitâbesi de vardır (Bkz. Tanışık 1943: 184).

8 Hükümdârın mîrî bir toprağı dirlik olarak elinde tutan kişiye öz mülkü olsun diye bağışlaması olayına "temlik" ve bu için hukûkîliğini göstermek amacıyla düzenlenen belgeye de "temliknâme" denilmektedir. Vezirler ya da sipahîler, hayır maksadıyla dirlik gelirlerinin bir kısmını vakıf müesseselerine bağışlardı. Bunu, hukûkî olarak yapabilmelerinin yolu dirliği mülkleri haline getirebilmeleriydi. Bundan sonra onları satabilir veya vakfedebilirlerdi (Bkz. Akdağ 2010: 583-590; Finkel 2007: 290-291).

9 Eski bir Türk kasabasıdır; şimdilerde "Argos Orestico" adıyla Yunanistan sınırları dâhilindedir (Akbayar 2003: 76; Acaroğlu 2006b: 509).

10 Şimdi "Peceh" nâmiyla Makedonya sınırları içerisinde kalmaktadır (Akbayar 2003: 134; Acaroğlu 2006b: 499-500).

11 Avrupa'da para birimi olan "kuruş", XVI. yüzyıl ortalarından itibaren Balkanlar üzerinden Osmanlı'ya girmiştir. Mâlî sıkıntılar sonucu, Osmanlı darphâneleri 1640'tan itibaren kapanmaya başlayınca "Osmanlı akçesi", sadece bir hesap birimi konumuna düşmüştür. Bu dönemde piyasada en fazla Avrupa'nın gümüş kuruşları kullanılmıştır (Pamuk 2002: 458-459).

12 Para Vakıfları, vâkıfın gayr-i menkul (taşınmaz) malını değil, parasını vakfettiği bir vakıf türüdür. Para vakıflarının belli kâr

3 Şimdilerde Eyüp ilçesine bağlı Halıcı kenarında bir mahalledir.

4 Bu tarikat Buhârîli Muhammed Bahâeddin (ö.791/1389) tarafından kurulmuştur. Birçok kolu bulunmaktadır. Osmanlı'da Ahrâriyye, Müceddidiyye kolları etkili olmuştur. Ahrâriyye ekolünü Emir Buhârî, Müceddidiyye kolunu ise Murad Buhârî İstanbul'a getirmişlerdir (Bkz. Algar 2006: 335-342).

5 Bu mahzen Bizans döneminde gemilerin Halıcı'e girişini önlemek amacıyla çekilen zincirin bir ucunun bağlandığı yerdir. 1420'li yıllarda İstanbul haritasında silâh deposu olarak görülmektedir. Nitekim, İstanbul'un fethinden sonra da bu amaçla kullanılmıştır (Eyice 1994: 502). Buna karşın, Şem'dânî-zâde, "Kurşunlu Mahzen" in ilk defa câmi olarak inşâsının İstanbul'un fethi için gelen Mesleme tarafından gerçekleştirildiğini; ancak daha sonra Bizanslıların burayı silah deposu olarak kullandığını belirtmektedir (Şem'dânîzâde 1976: 172).

6 Murad Buhârî (ö. 1720) Semerkant'ta doğdu. Hindistan'a giderek İmam Rabbanî hazretlerinin halifesi ve oğlu Hâce Muhammed Masum ile tanıştı ve ona intisap etti. 1681'de İstanbul'a geldi ve büyük bir ilgi ile karşılandı. İstanbul'da Eyüp'te kendisine izâfe edilen tekkede medfûndur (Bkz. Ayvansarâyî 2001: 373-374; Şimşek 2006: 185-187).

O, daha sonra düzenlettirmiş olduğu vakfiyeler ile yukarıda bahsedilen gelir kaynaklarına ilâvelerde bulunmuş; bunların gelirlerini, hem ilk vakfiyede zikri geçen vakıf eserlere hem de sonraki vakfiyelerde açıklanan eserlere tahsîs etmiştir. Bu gelir getirici mülkler şunlardır:

1. İstanbul'da altmış bir zirâ¹³ arsalı attâr dükkânı; yüz sekiz zirâ' arsalı sebze dükkânı (VGMA, 739.3.5); iki köşklü bir menzil; dokuz bin zirâ' arsalı içinde bir çok meyve ağacını barındıran büyük bir bostan; Kurşunlu Mahzen civârında bin iki yüz zirâ' arsalı iki kapılı bir menzil; Hüseyin Ağa Mahallesi'nde üç bin otuz üç buçuk zirâ' bir menzil; aynı mahallede Küçük Ayasofya Câmii bitişiğinde iki bin on zirâ' iki köşklü bir menzil; Hızır Bey Mahallesi'nde bin üç yüz zirâ' arsalı bir menzil; Camcı Ali Mahallesi'nde dört bin altmış iki zirâ' arsalı bahçeli ve köşklü bir menzil; aynı mahallede başka bir menzil ve kırk zirâ' arsalı bir berber dükkânı; Müftü Ali Mahallesi'nde bir menzil (VGMA, 739.4.7); Camcı Ali Mahallesi'nde iki yüz yirmi zirâ' yanmış arsa; Murad Paşa Türbesi yakınında bir manav dükkânı (VGMA, 739.5.10).

2. Alasonya¹⁴ kazasına bağlı yüz elli iki bâb menzilleri, bir bakkal dükkânı, bir terzi dükkânı, bir hallâc

dükkânı ve bir harâb dükkânı ve bir ahırî içinde barındıran Korice Oba adlı bir çiftlik (VGMA, 739.4.8).

3. Yenişehir-i Fenar¹⁵ kazasına bağlı Gördek Köyü'nde otuz kapılı çiftçi damı, üç çoban damı, bir anbar damı, dört gözlü bir anbarı, bir kovanlık damı ve bir bakkal dükkânını içinde barındıran bir çiftlik; kırk çifte yakın ekilebilen çayır ve mandıra arazileri (VGMA, 739.4.8).

4. Yenişehir-i Fenar kazasına bağlı Köşk Köyü'nde bir çiftlik; on beş çifte yakın tarla çayır ve orman; üç yüz dönümü aşan bostan yerleri; bir meyve bahçesi ve on iki parça sebze bahçesi (VGMA, 739.4.8).

5. Yenişehir-i Fenâr kazasına bağlı Anarı Köyü'nde iki bakkal dükkânını muhtevî bir çiftlik; yirmi çifte yakın tarla çayır ve mandıra arazileri (VGMA, 739.4.8-9).

6. Bin üç yüz on beş kuruş, iki yüz kile¹⁶ buğday, seksen beş kile arpa (VGMA, 739.4.9).

Yukarıda altıncı maddede zikredilen mülkler sadece Korice Oba Çifliği'nde tarım yapan şahıslara yöneliktir (VGMA, 739.9.9). Bahsi geçen bu mülkler aşağıda şöylece özetlenebilir:

Tablo 2: Köse Mustafa Paşa'nın Vakfettiği Mülkler

	Dükkân	Menzil	Bostan	Arsa	Çiftlik	Arazi	Bahçe	Buğday	Arpa	Nukûd Kuruş
Hurpîste ¹⁷										
Prespe/Resne ¹⁸										
İstanbul	4	8	1	1	-	-	-	-	-	5.000
Alasonya	-	-	-	-	1	-	-	-	-	-
Yenişehir-i Fenar	-	-	1	-	3	3	1	100 kile	85 kile	1.315
Toplam	4	8	2	1	4	3	1	100 kile	85 kile	1.815 kuruş

oranlarıyla işletilme biçimi "fâiz" olarak algılanması hasebiyle, bunun câizliği husûsu, Osmanlı ulemâsınca sürekli tartışılmıştır (Çizakça 1993: 67-72; Akgündüz 1996: 215).

13 Uzunluk ölçülerinden birinin adıdır. Dirsekten orta parmağın ucuna kadar olan kısımdır. Buna arşın da denilmektedir. Bu da yaklaşık 70 cm'dir (Pakalın 1983c: 663).

14 Bugün Yunanistan sınırları dâhilinde "Elassona" adlı bir şehirdir (Sezen 2006: 21).

15 Teselya yöresinde, eskiden Yanya'ya bağlı bir Türk vilâyeti idi. Şimdilerde Yunanistan sınırları dâhilinde "Larissa" adında bir yerleşim yeridir (Akbayar 2003: 71; Acaroğlu 2006b: 565).

16 Hubûbât ölçüğüdür. Muhtelif yerlere göre miktarı değişmektedir. İstanbul kilesi, zahîrenin cinsine göre on sekiz-yirmi okkadır. Bu da yaklaşık yirmi beş kilogramdır (Pakalın 1983b: 281).

17 Buranın bir kısım gelirlerini vakfetmiştir.

18 Buranın nisf-ı niyâbet vergileri ile buraya bağlı mukâataaların gelirlerini vakfetmiştir.

Bunlardan elde edilen gelirlerin sarfedildiği görevli maaşları ve masraflar aşağıda tablolaştırılmıştır (VGMA, 739.1.2-3; VGMA, 739.2.4; VGMA, 739.3).^{19,20,21,22,23,24,25,26,27,28}

Tablo: Köse Mustafa Paşa Vakfı Görevli Maaşları

İSTANBUL		
Kurşunlu Mahzen Câmii (Yeraltı Câmii)	Yevmî (Akçe) ¹⁹	Yıllık (Akçe)
İmâm	15	5475
Yasinhân ²⁰	3	1095
Fetihhân	2	730
Nebe'hân	2	730
Müezzin-i Evvel	10	3650
Müezzin-i Sâî	8	2920
Müezzin-i Salâ	4	1460
Devirhân ²¹ -Sermahfil ²²	4	1460
Devirhân (iki kişi üçer akçeden)	6	2190
Sirâcî ²³	6	2190
Mu'arraf ²⁴	3	1095
Na'thân ²⁵	3	1095
Vâiz	9	3285
Dersi'am ²⁶	40	14600
Kayyim-Ferrâş-Bevvâb	12	4380
Şeyhü'l-kurrâ ²⁷	9	3285
Kurşunlu Mahzen Zâviyesi		
Şeyh ²⁸	80	29200
Altı hücreye günlük beş akçe (6x5)	30	10950
Otakçılar Câmii		
İmâm	10	3650
Devirhân	4	1460
Müezzin-i Salâ	4	1460

19 II. Süleyman zamanında 1069/1687'de Osmanlı para değerlerinde yapılan değişiklik sonucunda kuruluşundan beri yürürlükte olan "akçe usûlü" terk edilerek, "kuruş" para birimi olarak kullanılmaya başlandı. Bir kuruş kırk paraya; bir para üç akçeye; bir akçe üç pula tekâbüle etmekteydi (Bkz. Pakalın 1983a: 2-4; Akyıldız 2007: 164).

20 Aşr-ı şerîf olarak Yasin sûresini okuyanlara "Yasinhân", Fetih sûresini okuyanlara "Fetihhân", Nebe' sûresini okuyanlara da "Nebe'hân" denilmektedir.

21 Câmilerde namazlardan önce Kur'ân-ı Kerîm'i tilâvet edenlere denildiği gibi; Kur'ân-ı Kerîm'i bir ay içerisinde yeniden başlamak üzere hatmeden kişilere de denilmektedir (Pakalın 1983a: 436; Yediyıldız 1983: 57; Berkî: 12).

22 Bir devirhân (Kur'ân okuyan) grubunun başkanı için kullanılan bir tabirdir (Yediyıldız 1983: 59).

23 Kandil yakan kişi (Şemseddin Sâmî 1317:713).

24 Câmî ve tekkelerde hayır sahiplerinin adlarını anan müezzinler ve dervişler hakkında kullanılan bir tabirdir (Pakalın 1983b: 552).

25 Bazı câmî ve tekkelerde Hz. Muhammed'i (sav) övmek amacıyla yazılmış şiirleri güzel sesle okuyan kişilere denir (Devellioğlu 2002: 810).

26 Medreselerde ve benzeri kurumlarda talebeye ders veren öğretmenlere denir (Pakalın 1983a: 427).

27 Kur'ân-ı Kerîm'i bilen ve bunun öğretimini yapan şahısları ifâde etmek için kullanılır (Yediyıldız 1983: 60).

28 Bir tarîkatın pîri ve imâmı hakkında kullanılan bir kavramdır (Pakalın 1983c: 346).

Kayyim ²⁹ -Ferrâş ³⁰	8	2920
Otakçılar Zâviyesi		
Şeyh	80	29200
Haftada beş gün yaptığı ders karşılığı	40	9600
Aşçı (iki kişi günlük on akçe)	20	7300
Bevvâb ³¹	4	1460
Râh-ı Âb ³² (Su yolcu)	4	1460
Kennâs ³³	5	1825
Kâtib	15	5475
Câbî ³⁴	10	3650
On altı hücrenin her birine günlük beş akçe (16x5 ³⁵)	80	29250
Her Pazartesi Hatm-i Hâcegân için (haftalık)	450	21600
Her Perşembe Hât-m-i Hâcegân için (haftalık)	450	21600
Regâib-Mir'âc, Berâet gecelerinde zâkirîn için (yıllık)	1800	1800
Mevlid törenleri için (yılıda bir kez)	800 ³⁶	800
Zâviye yemeği için	120	43800
Şeyh Murad Efendi Türbesi, Zâviyesi ve Câmii		
İmâm-ı Sâni	8	2920
Müezzin-i Sâni	8	2920
Şeyh	20	7300
(Sahih-i Buhari Dersleri için)	10	3650
Devirhân	12	4380
Hâfız-ı Kütüb	3	1093
Nâzir	10	3650
Bevvâb	8	2920

29 Vakfın malını görüp gözetmek, korumak ve temizlemekle görevli kişidir (Berkî: 31; Pakalın 1983b: 223).

30 İmâret, câmi ve mescid gibi kurumların temizliğini yapan; hasır ve kilim gibi şeyleri süpüren kişilere denir. (Berkî: 18)

31 Bu şahıslar, kurumun kapılarını zamanında açmak ve kapamakla görevlidirler (Kunter 1938, 1969: 112).

32 Su yollarını tamir eden ve çeşmelere gidecek su miktarını düzenleyen kişidir (Kunter 1938, 1969: 115).

33 Süpürücü, çöpçü ve temizleyici anlamlarında, umûmî helâları temizlemekle görevli kişiler için kullanılır. (Şemseddin Sâmî 1317: 1184; Pakalın 1983b: 242; Yediylidiz 1983: 57).

34 Vakfın gelirini toplayan tahsildâra ve görevlilere maaşlarını dağıtan kişiye denir (Berkî: 9).

35 Şem'îdânizâde Tarihi'nde oda sayı aynıdır (Bkz. Şem'îdânî-zâde 1976: 174).

36 Vakfiyeye göre yemeğe ayrılan tahsîsât altmış kuruştur. O zamanki değerler esas alındığında bu meblağ yaklaşık sekiz yüz akçeye karşılık gelmektedir. Bkz. Dipnot 19.

Buhûrî	4	1460
Kennâs	4	1460
Türbe hâdimi ve muhâfızı	3	1095
Tabbâh	10	3650
Zaviyede dört odada kalan şahıslar için 4X4=	16	5840
Buhûr (Aylık)	150	1800
Her Pazartesi Hatm-i Hâcegân için (haftalık)	200	800
Her Cuma Hatm-i Hâcegân için (haftalık)	200	800
Tüm Vakıflara		
Mütevellî ³⁷	20	7300
Câbî	5	1825
Cafer Ağa Dâru'l-Hadîsi Dershânesi		
İmâm (Sabah-Akşam-Yatsı)	7	2555
Müezzin	2	730
Kayyim-Ferrâş	2	730
Revgan-ı Zeyt	1,5	547,5
Şem'-i Revgan	1,5	547,5
Şem'-i 'Asel	1	365
Hasır ve çârûb (süpürge)	1	365
Dîvâne Davud (Sofya)		
İmâm	1	365
Hatib	1,5	547,5
Şem'-i Revgan	1	365
Kâim-i Makâm-ı Mütevellî	1,5	547,5
Toplam		340.548

37 Mütevellî, vakıf işlerini vakfiye şartlarına göre yürütmekle görevli kişidir (Ömer Hilmi Efendi: 13).

Vakfiye şartları gereği, Kurşunlu Mahzen ve Otakçılar'daki zâviyelerde kalanlara günlük beş akçe verilmektedir. -Otakçılar'daki Zâviye'de hücre sayısı on altı, Kurşunlu Mahzen'de altıdır- buna karşın daha önce inşa edilmiş olan Şeyh Murad Efendi Zâviyesi'ne vâkıf tarafından ilâve edilen dört odada kalanlara ise, diğer zâviyelerden farklı olarak günlük dört akçe tahsîsât ayrılmaktadır. Ayrıca Otakçılar Zâviyesi'ndeki mukîmlere yemek için günlük toplam yüz yirmi akçe ödeme yapılmaktadır (VGMA, 739.1.2-3; VGMA, 739.2.5; VGMA, 739.4.7).

Vakfiyeler, zâviyelerde icrâ edilen faaliyetler hakkında da hükümler ihtivâ etmektedir. Bu bağlamda Kurşunlu Mahzen ve Otakçılar'daki zâviyelerde Pazartesi ve Cuma geceleri hatm-i hâcegân³⁸ yapıldığı görülmektedir. Buna karşın Şeyh Murad Efendi Zâviyesi'nde hatm-i hâcegân, Pazartesi ve Cuma günleri güneşin doğuşundan işrak vaktine kadar tamamlanmaktadır. Okunan ayet ve dualardan hâsıl olan sevap, Nakşibendî şeyhlerinin, vâkıfın ve evlatlarının ruhlarına hediye edilmektedir. Bu gecelere özgü yapılan yemekler ve tatlılar için ayrılan miktar, dört yüz elli akçedir. Regâib, Mi'râc ve Berât gecelerinde Otakçılar'daki zâviyede yetmiş bin kelime-i tevhi'd çekilmektedir. Vâkıf, bunların sevabının yine kendisi ve ailesinin ruhuna bağışlanmasını istemektedir. Söz konusu kelime-i tevhi'di çeken şahıslara dağıtılmak üzere de bin sekiz yüz akçe vakfedilmiştir. Ayrıca Mevlid Kandili'nde Otakçılar'daki Zâviye'de Kuran-ı Kerim'in hatmedilmesi vakfiye şartları içerisinde yer almaktadır (VGMA, 739.1.1-2; VGMA, 739.2.4).

Otakçılar'daki Zâviye'de şeyh olan kişilerin talep edenlere haftada beş gün tefsir, hadis ve fıkıh dersleri vermesi ilgi çekicidir. Zîrâ vâkıf, Zâviye'deki şeyhin vefatı durumunda, şeyhlik makamına, şeyhin evlâdı layık değilse Nakşibendî tarikatını bilen; tefsir, fıkıh ve hadis gibi dersleri vermeye muktedir bir kişinin getirilmesini istemektedir (VGMA, 739.1.2-3.). Aynı şekilde Şeyh Murad Efendi Zâviyesi'nde şeyh olan kişinin Sahîh-i Buharî dersleri vermesi şart koşulmuştur. Diğer taraftan vâkıf, Kurşunlu Mahzen Câmii'nde bir dersiâmın haftada beş gün tefsir, fıkıh ve hadis dersleri takrîr etmesini istemiştir (VGMA,

739.2.5). Bu şartlar, vâkıfın tasavvufî eğitim yanında, naklî ilimlerin –tefsir, fıkıh, hadis vb.- mütalaa edilmesine de önem verdiğini göstermektedir.

Mustafa Paşa İstanbul'da vakfettiği menzillerin ikisini, oğulları Mîr Mehmed Said ve Mîr Musa'nın ikâmetine tahsîs etmiş, onların vefatlarını müteâkiben de menzillerden onların evlatlarından ekber olanların faydalanmalarını vakfiye şartları içerisinde zikretmiştir. Evlâdının kalmaması halinde evler icâra verilebilecektir (VGMA, 739.5.11). Bundan başka vakıf evlerden birisi Nakşibendî şeyhlerinden Otakçılar zâviyesinde şeyh olan Ali Efendi'ye bir diğeri de Şeyh Mehmed Efendi'ye verilmiştir. Bunların vefatından sonra menzillerin tasarruf hakkı mütevellîye bırakılmıştır (VGMA, 739.4.9).

Mustafa Paşa, vakıf eserlerinde toplamda kırk altı kişiyi vazîfelendirmiştir. Vakfiyelerde görevlilerden hiç birinin ismi zikredilmemektedir. Söz konusu şahısların vasıflarıyla ilgili çok ayrıntıya girilmemekle birlikte yukarıda da bahsedildiği üzere şeyhin niteliklerine vurgu yapılması ayrı bir önemi hâizdir. Bundan başka Kurşunlu Mahzen'de halkı bilgilendirecek vâizlerin ilmiyle amel eden yani ilmini davranışlarına aksettirmiş kişilerden olması; aynı mahalde şeyhülkurrâlık yapacak şahısların çeşitli kıraatleri iyi bilen kişilerden seçilmesi vakfiyede kayıt altına alınmıştır (VGMA, 739.1.3).

Mustafa Paşa mütevellîlik görevini, hayatta olduğu müddetçe kendisinin yürüteceğini vakfiyesinde şart koşmuş; vefatından sonra ise evladına bırakmıştır. O, evlâdının neslinin son bulması durumunda bu görevin ismini zikretmediği kız kardeşine ve ardından onun evladına bunların neslinin son bulması halinde de kölelerine ve kölelerinin çocuklarına tevdi edilmesini istemiştir (VGMA, 739.1.3.).

Vakfa nezâret görevi ücret almamaları koşuluyla sadrazamlara bırakılmıştır. Mustafa Paşa, vakfın gelirlerinin artması durumunda fazlalığın tasarruf hakkının kendisinde, vefatından sonra da evlatlarında olduğunu belirttiğinden sonra bunların neslinin son bulması halinde de gelir fazlasıyla akar alınarak vakfedilmesini şart koşmuştur (VGMA, 739.1.3.). Vakfiye şartlarını ana hatlarıyla ele aldıktan sonra şimdi de eserlerin geçmişteki konumlarını ve bugünkü hallerini değerlendirmeye çalışalım.

38 Toplu hâlde, yetmiş dokuz inşirâh sûresi, bin bir ihlâs sûresi, yedi Fatıha sûresi ve yüz salâvâtın okunmasıdır. Bunlar zikre katılan kişilere gereğince dağıtılır ve alçak sesle okuma bittikten sonra da dua yapılır (Bkz. Tosun 2006: 343; Pakalın 1983a: 767).

2.1.2. Eyüp'teki Vakıf Eserler

O dönemin tanıklarından Ayvansarâyî (v. 1786), Mustafa Paşa'nın Otakçılar'daki eserleriyle ilgili şu bilgileri vermektedir: Zâviye ve Câmî'nin yeri Haşimî birâderi Ali Efendi adında bir şahsın bahçesi olduğu halde Mustafa Paşa tarafından satın alınmıştır. İnşaat 7 Cemaziyelevvel 1166/12 Mart 1753 tarihinde başlamış yüz yedi gün içerisinde tamamlanmıştır. Zâviye'nin şeyhliği Muradzâde Ali Efendi'ye verilmiştir (Ayvansarâyî 2001: 371).

Şimdilerde Mustafa Paşa Zâviyesi ve Camii, İstanbul Eyüp'te Defterdâr Mahallesi'nde Edirnekapı'yı Otakçılar'a bağlayan Fethi Çelebi Caddesi üzerindedir. 1894'teki büyük depremde kubbesi çöken Câmî, varlığını sürdürmeye devam etse de 1925'te tekke ve zâviyelerin kapatılması sonucu zâviyesiyle birlikte harâbe hâle gelmiş ve gecekondular tarafından istila edilmiştir (Resim 1). Câmî'nin meşrutası olan ev, mutfak, çeşme ve şadırvan tarihe karışmıştır (Bkz. Tanman 1994: 564). Câmî ve ekleri, 1988'de tamir edilmeye başlanmışsa da devamı getirilmemiştir. Daha sonra İstanbul Büyükşehir Belediyesi tarafından 1997'de tamire yeniden başlanmış ve 1998'de tamamlanmıştır (Resim 2).

Câmî'nin güneybatı cephesinde yer alan Şeyh Ahmet Hüdaverdi Türbesi³⁹ şimdilerde sadece üstü açık bir mezar şeklindedir (Resim 3). Câmî'nin doğu cephesinde şadırvan avlusu (Resim 4); güney ve doğu cephesinde Nakşibendî Tekkesi'ne bağlı şeyhlerin ve onların yakınlarının mezarları bulunmaktadır (Resim 5). Kuzey cephesinde ise farklı mezarların yanında Şeyhülislâm Arif Efendi'nin açık türbesi yer almaktadır (Resim 6).

Medrese biçiminde yapılan zaviye odaları kubbelidir ve ön tarafları revaklıdır (Resim 7) (Hafkan 1996: 70-72). Bugün oda sayısı on dördtür; odalarda ocaklık ve gömme dolaplar bulunmaktadır. Odalar "U" biçiminde uzanmıştır. Câmî'nin doğu cephe kapısı zâviye avlusuna açılmaktadır. Şimdilerde Suffa Vakfı burada hizmet vermektedir.

Eyüp'te yer alan bir diğer eser Murad Buharî Tekkesi ve Türbesi, Nişanca Mahallesi'nde Davud Ağa Caddesi ile Nişancı Mustafa Paşa Caddesi'nin kesiştiği noktadır. Bu tekke başlangıçta medrese ola-

rak Minkârizâde Yahya Efendi'nin damadı Çankırılı Mustafa Efendi (v. 1684) tarafından medrese olarak inşa ettirilmiştir. Murad Buhârî vefat edince (1132/1720) vâkıf Mustafa Efendi tarafından Medrese'nin Dershânesi'ne defnedilmiş ve Medrese de Nakşibendî Zâviyesi'ne dönüştürülmüştür (Resim 8) (Bkz. Ayvansarâyî 2001: 372-373; Tanman 1994: 514-516). Türbe içerisinde Şeyh Murad Buharî'nin mezarının yanında tekkenin şeyhlerinden Ali Efendi'ye ait mezar bulunmaktadır (Resim 9). Bunlar hâlâ tekkenin dersane kısmındadır. Câmî ve türbe içiçedir. Giriş kapısının üzerinde " Kâle'n-nebiyyü 'aleyhi's-selâm: Men benâ li'llâhi mesciden benâ'llâhü lehü beyten fi'l-cenneti; sadaka Resûlüllâh"⁴⁰ hadîsi bulunmaktadır (Resim 10). Şimdilerde tekkede İlim Kültür ve Sanat Vakfı faaliyet göstermektedir.

2.1.3. Karaköy'deki Vakıf Eserler

"Kurşunlu Mahzen Câmii" bir diğer ifâdeyle "Yeraltı Câmii" şimdilerde Karaköy'de deniz kenarına çok yakın bir mesafededir. Yeraltı Camii'nin yapılış sebebi Hadîka'da şöyle anlatılmaktadır: Şeyh Murad Efendizâde Mehmed Efendi, babası Şeyh Murad Efendi'den dinlediği bir rüyayı sadrazam Mustafa Paşa'ya aktarır.⁴¹ Buna göre, bazı veliler Üsküdar'dan bir köprü ile Galata'ya doğru geçmektedirler. Murad Efendi rüyasında konuştuğu zatlara bunun sebebinin sorduğunda, Kurşunlu Mahzen'de tabîinden bazı zatların medfûn olduğunu ve bunları ziyarete gittiklerini belirtirler. Bunun üzerine Mustafa Paşa, Kurşunlu Mahzeni temizletmiş ve burayı câmî haline getirmiştir ki bir rivayete göre, burası geçmişte Müslümanlar tarafından Galata'nın fethi gerçekleştirildiğinde ilk defa câmî olarak inşa edilmişti (Bkz. Dipnot 5). Ayvansarâyî'ye göre câmideki kabirler, Emevî halifesi Süleyman bin Abdülmelik'in (ö. 99/717) kardeşi Mesleme (ö. 121/739?) (Bkz. Kurt 2004: 318-319) komutasında İstanbul fethi için gelen üç kişiye aittir. Yine Ayvansarâyî'nin tespitlerine göre, kabirlerden biri türbe halinde, ikisi parmaklıkla çevrilmiştir (Ayvansarayî 2001: 434-435).

40 Bu Arapça metnin anlamı: "Hz. Peygamber (sav) buyurdu: 'Kim Allah için bir mescid inşa ederse, Allah da onun için Cennet'te bir ev inşa eder.' Allah'ın elçisi doğru söyledi." (Müslim, Mesâcid, 24; Buhari, Salât, 65).

41 Zikri geçen Muradzâde Mehmet Efendi, babasının İstanbul'da sahabe kabirlerine keşfen işâret etmesi gibi; kendisi de Safer 1168/Kasım-Aralık 1754'te Hz. Muhammed'in (sav) babası Abdullah'ın mezarını keşfen bulmuş ve burada bir türbe inşa ettirmiştir (Şem'dânî-zâde 1976: 177).

39 Köprülü ailesinden Mehmet Âsım Bey (ö. 1816), şeyhi Ahmed Hüdaverdi (ö. 1810) için burada bir türbe inşa ettirmiş vakıf bütçesinden Mustafa Paşa Tekkesi'ne tahsîsât ayırmıştır (Sağır 2012: 146-147).

Hâlâ Câmi içerisinde Vehb bin Huşeyre'nin ve Amr b. As'ın makamları demir parmaklıkla çevrilidir (Resim 11). Tabiînden Süfyan b. Uyeyne'ye atfedilen makam ise Câmi içerisinde müstakildir ve demir parmaklıkla çevrilidir. Bu makamın başında bir de su kuyusu bulunmaktadır.⁴²

İstanbul'un Müslümanlar tarafından yukarıda bahsedilen muhasarası, 97-98/715-717 yılları arasında gerçekleştirilmiştir. Zikri geçen şahısların bu seferde şehit düştüklerine inanılmaktadır. Her ne kadar mezarların bahsedilen şahıslara izâfe edilmesi halk arasında vâkî ise de kaynaklarda Amr bin As'ın 43/664'te (Önkâl 1991: 79-81); Süfyan bin Uyeyne'nin 198/814'te Mekke'de vefat ettikleri bilinmektedir. Hatta Süfyan bin Uyeyne'nin Harem-i Şerîf'e bir kilometre mesafedeki Hacun bölgesine gömüldüğü zikredilmektedir (Hatiboğlu 2010: 28-29). Dolayısıyla mezarlar veya makamlar İstanbul muhasarasında şehit düşen tabiînden veya tebe-i tabiînden⁴³ başka zatlara ait olması muhtemeldir.⁴⁴ Vehb b. Huşeyre'nin ismi ise ilk dönem İslam Tarihi kaynaklarında yer almamaktadır (Aksiyon Dergisi 569: 31.10.2005). Şu halde buradaki mezarlar veya makamlar zikri geçen şahısların tarihî şahsiyetleriyle bağdaşmamaktadır.

Ayvansarâyî, Câmi'nin tâmirini Sultan Mahmut Han'ın istediğini ve açılışına da iştirâk ettiğini belirttikten sonra, câmi hakkında şu bilgileri vermektedir: Başlangıçta câminin yanında var olan Galata kulelerinden biri minareye çevrilmişti. Ancak depremde kule yıkılınca mihrap tarafında, sol köşede yeni bir minare yaptırılmıştır. Câminin dört kapısı vardır. Bunlardan ikisi deniz, ikisi de kara tarafındadır. Ayrıca câmide bir hünkâr mahfili bulunmaktadır (Ayvansarâyî 2001: 434).

Şimdilerde ise câmi'nin kuzey cephesinde bir kapı (Resim 12), güney cephesinde üç giriş kapısı ve üç pencere vardır. Güney cephesindeki bu girişlerden ikisi kapatılmıştır. Kapatılan orta kapı çıkışına sonradan mihrap yerleştirilmiştir. Câmiye, alınlığında Sultan Mahmud Han'ın tuğrasının yer aldığı en

sağdaki kapıdan ve kuzey cephedeki kapıdan giriş yapılmaktadır. Güney cephenin en solundaki kapının alınlığı boş bırakılmıştır. Orta kapının alınlığında ise şu kitabe yer almaktadır (Resim 13) :

Şehinşâh-ı cihân Sultân Mahmûd Hân Gâzî kim Cihânı pertev-âsâr hayrı itmede tedvîr

İdince himmet-i şâhânesin icrâ bu mevki'de Bu dil-cû câmi'i-i ashâbı kıldı bî-bedel ta'mîr

Muvaffak olmadı bir pâdişâh-ı ma'delet-pîrâ Egerçi hayra sâk-ı ihtimâmı kıldılar teşmîr

Bu dahi kuvvet-i baht-ı şehinşâh-ı cihândır kim Ola asrında böyle hayra nâil-i ecir 'âlemgir

Hudâ kılun hemîşe zât-ı pâkin mazhar-ı tevîk Sikender gibi ser-tâ-ser cihânı eylesün teshîr

Didüm bir mısra'-ı garrâ ile Abdî ana târîh Bu zîbâ câmi'i Sultân Mahmûd eyledi ta'mîr (1166)

Câmi içerisinde Süfyan bin Uyeyne'nin makamının yer aldığı kısımda bulunan ta'mîr kitâbesine göre câmi, Abdulhamid Hân'ın hazinedârı Behram Ağâ⁴⁵ (ö. 1888) tarafından 1295/1878'de tamir edilmiştir. Kitabe'de şunlar yazılıdır (Resim 14):

Gâzî Hân Abdülhamîdin ol hazinedârı kim Hayra mâildir anın hep niyyeti subh u mesâ'

Hâfız-ı genc-i semâhat sâhibü'l-hayrât odur Bunu isbât eyler her kez câ-be-câ

Söyledi Tevfîk du târîh-i ra'nâsını İtdi ta'mîr böyle zîbâ câmi'i Behram Ağâ Sene 1295

Mustafa Paşa'nın yurtiçindeki eserlerinden başka, yurtdışında şimdilerde Bulgaristan sınırları içerisinde kalan eserinin bulunduğu Divâne Davud Köyü'nün bugünkü konumunu tespit edemedik.⁴⁶ Bulgaristan'daki Osmanlı eserlerini yerinde tedkîk

42 Süheyl Ünver'e göre halk tarafından mezarların sahabeye atfedilmesi, ahlaki anlamda toplum üzerinde olumlu bir etki oluşturmuştur (Bkz. Ünver 1953: 1, 9-10, 14, 46-47).

43 Hz. Muhammed'i (sav) gören kişilerle sohbet eden ve onlardan hadis nakleden kişilere "tâbiîn" bunlara yetişenlere de "tebe-i tâbiîn" denir (Pakalın 1983c: 370).

44 Şem'dânizâde, Tarih'inde kaynak belirtmeden Kurşunlu Mahzen'de Galata'nın fethinde şehit düşen sahabe sayısının yirmi üç bin olduğunu kaydetmektedir (Şem'dânizâde 1976: 173).

45 Saray ağalarından olan Behram Ağâ hâfızdır. Önce başmüsâhib ardından hazinedâr-ı şehriyârı oldu. 1297/1880 yılında Dârüssaade ağalığına getirildi. 1305/1888 ortalarında vefat etti. (Mehmed Süreyya 1996b:365)

46 Son dönem araştırmacılarından M. Türker Acaroğlu'nun Bulgaristan'la ilgili hazırlamış olduğu yer adları kılavuzunda "Divâne Davud" isminden bahsedilmemesine karşın, "Davutlu" "Davutlar" adıyla muhtelif köy isimleri zikredilmektedir. Bunlar da Sofya'ya yakın değildir (Acaroğlu 2006a: 247, 252-256, 282).

eden Ayverdi ise sadece arşiv belgelerinden hareketle Divâne Davud Köyü'nde Mustafa Paşa'nın yaptırdığı bir câmiden bahsetmektedir (Ayverdi 2000: 103).

Sonuç olarak Osmanlı Devleti'nde vakıflar; eğitim, sosyal ve iktisâdî alanda birçok müesseseyi bünyesinde barındırmaktadırlar. Bu çerçevede Mustafa Paşa'nın inşa ettirdiği zâviyeler, tasavvufî kültürün özelde Nakşibendî tarikatının Müceddidiye kolunun İstanbul'daki gelişiminde önemli bir rol üstlenmiştir. Diğer taraftan İstanbul'un manevî hayatının şekillenmesinde mühim bir yer tutan, halkın sahabeye karşı saygısını ve bağlılığını artıran sahabe ve

tabîinin kabir veya makamlarının bir kısmı Mustafa Paşa'nın gayretiyle açığa çıkarılmış ve günümüze kadar ulaşmıştır. Fakat Kurşunlu Mahzen/Yeraltı Câmiî'nde sahabe ve tabîin kabirleri/makamları olarak kabul edilenlerden hiçbirisi zikri geçen sahabe ve tabîine ait değildir. O hâlde buradaki tarihî şahsiyetlerden ziyâde, İstanbul fethine iştirâk eden sahabe veya tâbiîn adına makamların oluşturulması daha doğrudur. Bu da tarihî hakikatler ışığında zamanla gerçekleşebilecek bir husustur. Dolayısıyla söz konusu Câmi'yi ve mezarları yurtiçi ve yurtdışından ziyaret edenler, vakfiyeler de hesaba katılarak daha doğru bilgilendirilmelidirler.

KAYNAKLAR

I. Arşiv Belgeleri

VGMA (Vakıflar Genel Müdürlüğü Arşivi), 739 numaralı defter, 1-11 sayfalar arası.

II. Araştırma ve İncelemeler

- Acaroğlu, M. T. (2006a). *Bulgaristan'da Türkçe Yer Adları Kılavuzu*, Türk Tarih Kurumu Yayını, Ankara.
- Acaroğlu, M. T. (2006b). *Balkanlarda Türkçe Yer Adları Kılavuzu*, IQ Kültür Sanat Yayınları, İstanbul.
- Ahmed Câvid (1271). *Zeyl-i Hadîkatü'l-Vüzerâ* (Hadîkatü'l-Vüzerâ içinde), İstanbul.
- Akbayar, N. (2003). *Osmanlı Yer Adları Sözlüğü*, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, 2. Baskı.
- Akdağ, M. (2010). *Türkiye'nin İktisadî ve İctimaî Tarihi*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul.
- Akgündüz, A. (1996). *İslâm Hukukunda ve Osmanlı Tatbikatında Vakıf Müessesesi*, Osmanlı Araştırmaları Vakfı Yayını, İstanbul, II. Baskı.
- Akyıldız, A. (2007). "Para", *DİA*, 34, İstanbul, s. 164.
- Algar, H. (2006). "Nakşibendiyye", *DİA*, 32, İstanbul, ss. 335-342.
- Ayvansarâyî, H., Alî S. E., Süleymân B. E. (2001). *Hadîkatü'l-Cevâmi': İstanbul Câimleri ve Diğer Dînî-Sivil Mimârî Yapılar*, haz. Ahmed Nezih Galitekin, İstanbul.
- Ayverdi, E. H. (2000). *Osmanlı Mimârî Eserleri, Bulgaristan...*, 4, İstanbul Fetih Cemiyeti Yayını, İstanbul.
- Berkî, A. H. *Vakfa Dair Yazılan Eserlerle, Vakfiye ve Benzeri Vesikalarda Geçen İstilah ve Tabirler*, Vakıflar Genel Müdürlüğü Neşriyatı, Ankara, 2. Baskı.
- Çizakça, M. (1993). "Tarihsel Uygulama İçerisinde Para Vakıfları", *Risk Sermayesi Özel Finans Kurumları ve Para Vakıfları*, İlmî Neşriyat, İstanbul, ss. 67-72.
- Devellioğlu, F. (2002). *Osmanlıca Türkçe Ansiklopedik Lûgat*, haz. Aydın Sami Güneyçal, Aydın Kitabevi, Ankara, 19. Baskı.
- Eyice, S. (1994). "Yeraltı Câmiî", *İstanbul Ansiklopedisi*, 7, Tarih Vakfı ve Kültür Bakanlığı Ortak Yayını, İstanbul, s. 502.
- Finkel, C. (2007). *Rüyadan İmparatorluğa Osmanlı*, çev. Zülâl Kılıç, Timaş Yayınları, İstanbul.
- İlgürel, M. (2006). "Köse Mustafa Paşa", *DİA*, 31, İstanbul, 2006, s. 345.
- Kunter, H. B. (1938, 1969). "Türk Vakıfları ve Vakıfları ve Vakfiyeleri Üzerine Mücmel Bir Etüd", *VD*, sayı: I, Ankara, II. Baskı.
- Mehmed Süreyya. (1996a). *Sicill-i Osmanî*, 1, haz. Nuri Akbayar, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- _____. (1996b). *Sicill-i Osmanî*, 2, haz. Nuri Akbayar, Tarih Vakfı Yurt Yayınları, İstanbul.
- Ömer H. E. *İthâfu'l-Ahlâf Fî Ahkâmî'l-Evkâf*, Vakıflar Genel Müdürlüğü Yayınları, Ankara.
- Pamuk, Ş. (2002). "Kuruş", *DİA*, 22, Ankara, ss. 458-459.

- Sağır, Y. (2012). *Osmanlı Arşiv Belgelerine ve Vakfiyelerine Göre Köprülü Ailesi Vakıfları*, Yayınlanmamış Doktora Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- _____. (2005). *Vakfiyesine Göre Köprülü Mehmet Paşa Vakıfları*, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Dokuz Eylül Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, İzmir.
- Sezen, T. (2006). *Osmanlı Yer Adları*, Başbakanlık Devlet Arşivleri Genel Müdürlüğü Yayını, Ankara.
- Şem'dânî-zâde, F. S. E. (1976). *Mür'î't-Tevârîh*, haz. Münir Aktepe, 1, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul.
- _____. (1978). *Mür'î't-Tevârîh*, haz. Münir Aktepe, 2A, İstanbul Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Yayınları, İstanbul.
- Şemseddin Sâmî (1317). *Kamûs-ı Türkî*, İkdâm Matbaası, Dersaadet.
- Şimşek, H. İ. (2006). "Murad Buhârî", *DİA*, 31, İstanbul, ss. 185-187.
- Pakalın, M. Z. (1983a,b,c). *Osmanlı Tarih Deyimleri ve Terimleri Sözlüğü*, 1-3, İstanbul, 3. Baskı.
- Tanışık, İ. H. (1943). *İstanbul Çeşmeleri*, 1, Maarif Matbaası, İstanbul.
- Tanman, M. B. (1994). "Mustafa Paşa Tekkesi", *İstanbul Ansiklopedisi*, 5, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, İstanbul, 1994, s. 564.
- _____. (1994). "Murad Buhârî Tekkesi", *İstanbul Ansiklopedisi*, 5, Kültür Bakanlığı ve Tarih Vakfı Ortak Yayını, İstanbul, ss. 514-516.
- Tosun, N. (2006). "Nakşibendiyye", *DİA*, 32, İstanbul, s. 343.
- Yediyıldız, B. (1983). "Vakıf İstılahları Lügatçesi", *VD*, sayı: 17, Ankara, ss. 55-60.
- Yediyıldız, B. (2003). *XVIII. Yüzyılda Türkiye'de Vakıf Müessesesi*, Türk Tarih Kurumu Basımevi, Ankara.
- Yıldız, M. (2011). *Amcazâde Hüseyin Paşa Vakfı*, Bayrak Yayıncılık, İstanbul.

EKLER:

Resim 1: Mustafa Paşa Câmii'nin Tamirden Önceki Durumu (Mehmet Mermi Hafkan)

Resim 2: Mustafa Paşa Câmii'nin Tamirden Sonraki Durumu (2012)

Resim 3: Mustafa Paşa Zâviyesi Şeyhi Ahmet Hüdâverdi'nin Mezarı (2012)

Resim 4: Mustafa Paşa Câmii Şadırvanı ve Zâviye Avlusu (2012)

Resim 5: Mustafa Paşa Câmii Güney Cephesindeki Mezarlar (2012)

Resim 6: Mustafa Paşa Câmii Kuzey Cephesi, Şeyhülislâm Arif Efendi'nin Açık Türbesi (2012)

Resim 7: Mustafa Paşa Zâviyesi Güney Cephesi (2012)

Resim 8: Şeyh Murad Buharî Türbesi ve Tekkesi'nden Genel Görünüm (2012)

Resim 9: Nakşibendî Şeyhi Murad Buharî Türbesi (2012)

Resim 10: Şeyh Murad Buharî Türbe Girişi (2012)

Resim 11: Yeraltı Câmii, Vehb b. Hüseyre ve Amr b. As'ın Makamları (2012)

Resim 12: Yeraltı Câmii Kuzey Cephe Girişi (2012)

Resim 13: Yeraltı Camii Güney Cephesi Orta Kapı Üzerindeki Kitâbe (2012)

Resim 14: Yeraltı Câmii Tamir Kitâbesi (2012)

Resim 14: Sadrazam Köse Mustafa Paşa'nın Vakfiyesinin İlk Sayfası (VGMA 739 numaralı defterin ilk iki sayfası.)

Vakfiyeler⁴⁷

VGMA, 739.1.1-4; 9 Cemâziyelevvel 1166/14 Mart 1753

[s.1] Esbağa'llâhü sübhânehü ni'amehü ve 'inâyetehü ve ihsânehü 'alâ hazreti'l-vâkıf'l-müfehhami es-sadri'l-mücellî'l-mekîn ve vakfuhü el-istihsâlü vücûhi'l-hayrât ve istikmâlü bedâyi'i'l-mîrâs, ketebehü el-fakîr es-Seyyid Murtaza 'ufiye 'anh.⁴⁸

Hüve hasbî, kad ecelet tarafü tarafî meydâne mebânî hâze'l-kitâbî'l-müstetâbi ve serrat hatîrî bi-riyâzi mu'âyenetin mine'l-hikmeti ve faslî'l-hitâbi. Fe'ncelet lî 'arâişü ahkâmî aslî'l-vakfi ve şurûtihi ve mantûkihi ve mefhûmihi, Tetebahtera fî hülelül-mesâilî'l-vifâki ve'l-hilâfi bi-husûsihi ve 'umûmihi, yâ leh [min] hittatin, veffaka lehâ zü'r-rütbeti âsafîyyeti ve'l-hazreti's-sâhibiyyeti, lâ zâle câizen li-fâziletey es-seyfi ve'l-kalem ve câmi'an li-şerefey en-niddi ve'l-ilm, zâlik 'an izni'l-hazreti'l-hâkâniyyeti el-hilâfetü'l-hakkâniyyeti mahmûdü'l-fi'âli meşkûrî'l-hisâli, lâ-zâlet etnâbü hiyâmi devletihi râsihatü'l-evtâdi 'alâ fûrakî'l-ferkadeyni ve lâ-berihat mevât'ü ekdâmi saltanatıhi memaliki'l-hâfikayn, harrarahü el-fakîr Abdullah el-kâdî bi-'askeri Rumili ğufira leh⁴⁹

Lemmâ 'uriza 'aleyye hâze'l-kitâbü'l-müstetâbü ellezî yetele'le'ü 'alâ envârî's-sıdkî ve's-savâb, fevecdte mensûcen 'alâ ebhâ minvâlin ve ehzeni uslûbin...⁵⁰ mesbûken 'alâ kâlibin bedî'in yemîlü ileyhi'l-kulûbi ceryen bi-enyetelakka'l-kabule 'azmen 'an en-yehûme havlehü sevbe'l-kusûri fi'l-medlûl, felillâhi zü-sahibi hâze'l-eseri'l-cemîli ve'l-hayri'l-cezîli, haysü ebraze mâ fî kümûni ha-

miyeti'z-zâhirati menâziri şumûsî'l-bâhirati, hattâ ehyâ ervâha ashâbî'n-nufûsî'z-zekiyyeti'l-mekkiyeti ve'r-ravzâtî'l - kudsiyyeti'n - nakşibendiyyeti elletî atla'at tal'atühü min metâlî'l-büdüri'l-müşrikati ve hema'at min fazlî'llâhi 'aleyhi ve 'ale'l-müstersidîne humû'l-guyûsî'l-mu'zîkati ve hüve's-seyyidü li-etnâbi hamiiyyeti'd-devleti ve'l-iclâlî bi-mezîdi'n-necdeti ve'l-ikbâl, sâhibü'l-vekâleti'l-kübrâ kâmilü'l-mühimmâtî'l-'uzmâ mukaddimü umûri'd-deniiyyeti bi-takdîmî'l-ihtimâmi ve takrîri'l-i'tizâmî, ce'alellâhü sâkibe himmetihî'l-âliyyeti fî raddi'l-isâbeti ve't-tevfîki ve edeme sümûvve kadrihi bi-sıdkîhi ve ihlâsîhi fî semâi'l-yakîni ve't-tahkîki min kıbelin men hüve imâmü'l-muslimîne ve kâ'idü'l-ğurri'l-muhaccele'n halîfetü'llâhi fi'l-arzayni hâlisü serîri's-saltaniyyetihî'n-nâfizi ahkâmühâ fi'l-âfâki mâlikü'l-memâliki'l-islâmiyyeti bi'l-istihkâki şemsü feleki'd-devleti'l-'aliyyeti'l-'Osmaniiyyeti vâsîtatü 'ikdi's-silsileti'l-celîleti'l-hâkâniyyeti ve hüve'llezî eşrakat bi-envârî şumûsin bi'r-rehi? eslâfî'l-berreyn ve imteleyet bi-leâlî'l-âyeti asdâfî'l-bahreyn ve teşerrefet devletühü bi-hurmeti'l-haremeyni'l-muhteremeyn es-Sultân ibni's-Sultân es-Sultân Mahmûd Han ibni's-Sultân Mustafa Hân ibni's-Sultân Mehmed Hân, lâ-zâlet şemsü hilâfetihi tâla'at min metâlî'l-d-devâ ve enhârî 'adlihi ve ihsânihi câriyetühü 'alâ bilâdî'l-islâm ilâ yevmi'l-kıyâm, harrarehü el-fakîr 'Osmân Pîrîzâde el-kâdî bi-askeri Anadolu⁵¹

47 Vakfiyeler, tarihleri dikkate alınmadan 739 numaralı defterdeki dizime göre sıralanmıştır.

48 Her türlü noksanlıktan münezze olan Allah; nimetini ihsânını ve yardımını büyük, ulu, değerli hazret-i vâkıfa yağdırsın. Onun bu elde edilenleri vakfetmesi farklı hayır cihetlerinedir ve mirasın güzelliklerini tamamlamaya yöneliktir. Bunu fakîr Seyyid Murtaza (Allah onu affetsin) yazdı.

49 Allah vekil olarak yeter. Bu güzel kitabın manalarını inceledim ve bakışlarımı hikmetin manalı bahçelerinde ve bu yargı üzerinde dolaştırdım. Böylece vakfın genel ve özel hükümlerindeki ittifak ve ihtilaf meselelerinin çözümünde yetkin olarak bu vakfın aslının hükümleri, şartları, anlamı ve mantığı benim için belirginleşti. Bu ne güzel bir bağış. Âsaf rütbeli Hazret-i vâkıf buna muvaffak oldu. Hâlâ kılıç ve kalem sahibi, ilim ve eşsizliğin şerefini kendinde toplayandır. Bu vakıf, övge değer işler yapan ve hasletleri güzel olan halife hâkânın izniyle gerçekleşmektedir. Onun güçlü direkli devlet çadırının ipleri gökyüzündeki yıldızlara bağlıdır ve hâlâ saltanatının ayak izleri doğu-batı ülkelerindedir. Bunu Rumeli kazaskeri fakîr Abdullah (Allah onu affetsin) yazdı.

50 Bir kelime silik okunmuyor.

51 Hakikat ve doğruluk nurlarıyla parlayan bu güzel kitap/vakfiye bana sunulduğunda, onu en güzel üslûb ve en iyi yol ile donanmış ve manasında, kişiyi kusur elbisesi etrafında dönmek suretiyle kendini öğrenmeye sevkettiren, kalpleri kendine meylettiren harika bir düzen içerisinde buldum. Allah için, vâkıf, bu güzel eserin ve bol hayrın sahibidir. Böylece güzel gayretin sırları ve parlak güneşlerin manzaraları ortaya çıktı. Bu durum Mekki temiz nefis sahiplerini ve doğu dolunaylarının doğmasıyla ortaya çıkan Nakşibendînin kudsi bahçelerini diriltti. Allah'ın ona ve irşâd isteyenlerin üzerine olan fazlı nedeniyle yağmur taneleri gibi gözyaşı döktüm. O; geleceğin, kahramanlığı ziyâde olan büyüklüğün ve devlet gayreti övücünün efendisidir, büyük işlerin tamamlayıcısıdır, din işlerine gerekli özeni gösterendir. Allah, onun yüce gayretini başarılı kılsın ve pâyidâr eylesin ve onun ihlâsıyla değerinin yüksekliğini; semada müslümanların imâmının, her iki dünyada Allah'ın halifesinin, yüzleri ve ayakları o gün pırıl pırıl olacak ümmetin liderinin, hükümlerine İslam memleketlerinde ve devlet-i aliyede itaat edilen saltanat tahtının sürekli sahibinin ve hakanlığın yüce silsilesinin ipini elinde tutanın katında devam ettirsin. O, iki kara parçasının geçmişlerinin izleriyle güneşlerin nurundan doğan ve iki denizin sedeflerinin incileriyle dolan ve devleti Haremeyn-i Muhteremeyn hürmetine şereflenen, sultan oğlu sultan, Sultan Mehmed oğlu Sultan Mustafa Han oğlu Sultan Mahmud Han'dır. Onun islam bel-delerinde süren; ihsândan, adâletten ve devâdan doğan hilâfet güneşi kıyamete kadar sürsün. Bunu Anadolu kazaskeri fakîr Osman Pîrîzâde yazdı.

Kad şâfehene hazretü's-sadri'l-vâkıf münevvi'u dilâli'l-me'ârif medde'llâhü zıllahü el-vârife ve hakkahü li-sunûfi'l-'avâtif bi-cemî'in mâ lütime fî sahti't-tahrîr ve sat'in min ufuki hüsnî't-ta'bîr min ferâidi asli'l-vakf ve 't-tesbîl ve levâmî'i's-şurûti 'ale't-tafsîl ve kad halleytühü li-vîşâhi't-tescîl ba'de'l-vakf 'alâ mâ 'aleyî't-ta'vîl, felillâhi zü-sâhibi'l-hayrî'l-celîl ve'l-eseri'l-cemîl haysü basate mevâ'ide'n-nî'ami ve ervâ 'itâşî'l-melhûfine tekanne'û'l-kereme bi-emri's-sadâreti'l-'uzmâ bî'l-istihkâk ve'l-vekîl fî tenfizi'l-umûri 'ale'l-itlâki min kibeli'l-hâkânî'l-a'zami halîfetü'llâhi fî'l-'âlem ellezî lâ-tese'u mehâsinühü fedâe'r-rimemi ve küllü ğasekin? bü'ide ev zarrin? innehü lisâne'l-'ilmi's-sultân Mahmud Han halleda'llâhü hilâfete'hü mede'l-evâili bi-hurmeti resûlinâ Muhammedin nebiyyin ahiri'z-zeman ve 'alâ âlihi ve'llezîne't-tebbe'ûhüm bi-ihsânin li-şerefin bi-imzâihi el-abdi'l-mu'tâk ilâ kerim mevlâhi'l-hallak 'azze şânuhü Ebû Bekir bin 'Abdülkerim el-me'mûr bi-ru'yetihi umûri'l-evkâf gufira lehümâ⁵²

[s.1]

Her hatîb-i hoş-lehce-i nâzik-i edâ ki sâmi'a-gîr-i ser-mahfil-i huffâz-ı havâs ve mu'arrif-i merâtib-i cinn u nâsdur minber-pâyedâr mehâricde ser-âğaz-ı hutbe-i belîğâ itdükçe tertîb ü tevşîh eylediği sahîfe-i mev'ize-i zıkr u senâya fehvâ-yı ğarrâ-yı "el-hamdü'lillâhi'l-llezî hedânâ li-hâzâ"⁵³ ile dîbâ-bend-i hamd-i hüdâvend ve 'unvân-pîrâ-yı şükr ü sîpâs-ı Yezdân bî-mânend olmaya fâtîha-i merâmı ber-vefk murâd-ı miskî'l-hitâm olmak nâ-mü-yesser ve berînân-ı nesîc-i deffe-i nizâm olmamağ-la nâyeste destgâh-ı necâh olmak mukarrerdür ve müezzin-i bülend-âvâz-ı [s.2] sâmi'a-nevâzki

salâhân-ı câmi'-i vücûd ve hâki'l-Hakk-ı Dâverdür bâlâ-yı minâre-i mu'allâda dest-i ber-gûş-ı bülend-âvâz ezan takrîr ve gülbânk-ı hayyele'l-felâh ta'bîr oldıkça teslîmât-ı nâmiyyetü'l-berekât mefhar-i mevcûdât 'aleyhi ezka't-tahiyyât olmaya ne gevher-sühana zîver-i iklîl-i kabûl olmağa şâyân ve ne ârâyış-ı binâ gûş-ı i'tibâr olmağa cesbân olur suhan an be ki ba'de hamd-i hüdâ bâşed ez na't-ı hâce-i dû-sezâ her suhanki o ne vasf-ı Mahmûdest pîş-i ehl-i kabûl merdûdest binâen 'alâ zâlik işbu sahîfe-i hayr-i ihtivâya hamd-i hüdâ ile ibtida olunub evvelen bâniine kıbâb-ı eflâk revâhî-i mebsûta-i ğabrâ-i hâkk celle şânuhu 'an derki'l-edrâk hazretlerine hezâr 'acz u kusûr ile îsâr-ı mürvârîd-i senâ ve sâniyen dîrûd-ı dâimü'l-vürûd Muhammedü'l-Mustafa 'aleyhi esne't-tehâyâ ile zîb ve baha virilüb ol hâtem-i kitâb-ı risâlet ve hâtîme-i risâle-i nübüvvet cenâblarının türbe-i 'anber-nâk ve ravza-i şeref-nâklarına du-mâlide-i salât-ı bî-ğâye ve teslîmât-ı bî-nihâye ihdâ olunur hezârân-ı dîrûd ve hezârân-ı selâm-ı [e]z-mâ ber-revân-ı Resûl-i enâm pes anki senâhâ bi-ashâb-ı o bi-etbâ'-ı ebrâr-ı o râ temâm vâkıf-ı esrâr-ı zamâir dâ-nende-i mektûbât-ı serâir mürettib-i vezâif-i erzâk-ı enâm nâzım-ı mevârid ve mesâdir-i eyyâm-ı cenâb-ı hazret-i kerîm-i müte'âl te'âlâ şânühü 'anî's-şebîh ve'l-misâl nev'-i ben-i Âdemden bazı-larının habîb-i semâhatini kîse-i muhtâcîne ve keff-i 'inâyetini hemyân-ı fekâr-ı mesâkîne buyurub cânib-i lutf ve in'âma teşvîk ve semt-i hayrât u hasenâta tevfk ve vücûh-ı hayrâta sarf-ı nukûd ve bezl-i mevcûd iden küremâyı dareynde mükerrrem ve neş'eteynde muhterem eylediği ağniyâ-i şâkirîn ihsân-ı bî-minnet ve bezl-i nakdine himmet idüb tertîb-i hayrât-ı bâkiye ve ta'yîn-i sadakât-ı câriye ile tefrîh-i kulûb ve ref'-i ğumûm u kürûb eyleyüb füyûzât-ı celîle ve mesûbât-ı cezîleye nâil ola binâen 'alâ-zâlik bânî-i mebânî-i vücûh-ı hayrât vadi'-i de'â'im ve kavâ'im-i hasenât hâmil-i mühr-i vekâlet-i kübrâ-yı şeref-bâlâ-yı sadâret-i 'uzmâ nâzım-ı ümûr-ı-cumhûr bî'r-ra'yî'z-rezîn muslih-i mesâlihü'l-enâm bî'l-fikrî'r-rasîn sâhibü'l-cûd ve'l-keremü'l-müstaġnî cenâbühü'l-'âlî 'anî't-tavşîfi bî'l-kalem hazretü'l-vezîrî'l-a'zam ve'l-müşîr-ü'l-efham a'ni-bih hazret-i Mustafa Paşa ibn-ü'l-vezîr el-merhûm Abdurrahman Paşa "yessera'llâhü lehü hayra mâ yürdü ve mâ yeşâü"⁵⁴ hazretleri serây-ı âsafânelinde arz odasında ma'kûd-ı meclis-i şerîf-i şâmihu'l-'imâd ve

52 Tek olan Allah, her şeye yeter ve kâfidir. Birçok iyilik yolunun göstericisi vâkıf – Allah gölgesini genişletsin ve açıklanan şartlarının ışıkları ve vakfın aslının unsurlarından meydana gelen güzel ifade ufkunun ışığından ve vakfetmenin mutluluğundan ortaya çıkan duygularını zenginleştirsün- bana vakfetme düşüncesini söylediğinde, vakfetme kararından sonra onun tescilini imza ederek süsledim. Allah için o, yüce hayır ve güzel eser sahibidir. Zîrâ, fezâdaki toz parçacıklarından daha geniş iyilikleri bulunan Allah'ın halifesi sultanın emriyle işleri yürütmekle görevli sadrazamın yaptığı bu hayırlarla, nimet sofraları açılmış susuzların susuzluğu giderilmiştir. O, ilmin dili Sultan Mahmud Han'dır. Yüce Allah hilâfetini âhir zaman peygamberimizin-Allah'ın salât/rahmeti onun, ailesinin ve ona güzelliikle tâbi olanların üzerine olsun- hürmetine zaman devam ettikçe ebediyete kadar sürdürsün. Bu belgeye imza atma şerefine eren ben, şâni yüce olan Rabb'inin cömertliğine muhtaç kul vakıf işlerini yürütmekle görevli Ebubekir bin Abdülkerim'im (Allah her ikisini bağışlasın).

53 "Bizi hidâyete erdiren Allah'a hamdolsun."

54 "Allah, ona dilediği ve istediği hayır yolunu kolaylaştırsın."

râsihü'l-evtâdda evkâf-ı âtiyetü'l-avsâfi tescîl ve ahkâm u şurût u kuyûdını imzâ vü ibrâm kasdıyla mütevellî nasb olunan fahru'l-a'yân el-Hâc Ali Ağa ibni Abdullah mahzarında tashîh-i niyyet tasfiyye-i taviyyet ile takrîr-i kelâm ve ta'bîr-i 'anî'l-merâm buyurub taraf-ı hümayûn-ı hazret-i hilâfet-penâhîden yedime i'tâ buyurılan milk-nâme-i hümayûn nâtk olduğu üzre havâss-ı hümayûndan tefkîk ve mâl-ı mîriyesiyle ma'an kendüme temlîk ve dilediğim vech üzre tasarrufuna me'zûn olduğum Rumili cânibinde Hurpişte ve nısf-ı niyâbet-i nâhiye-i Prespe ve tevâbi'i mukâta'ası ve etyab-ı mâlimdan ifrâz ve imtiyâz-ı tâm ile mümtâz eylediğim beş bin ğuruşımı hasbeten lillâhi's-Samed vakf ve tesbîl-i müeyyed ve habs-i sarîh-i muhalled eyleyüb şöyle şart eyledüm ki nukûd-ı mevkûfe-i merkûme münâsib mahalde akârâta istibdâl olunub medîne-i hazret-i Ebî Eyyûb Ensârî 'aleyhi'r-rahmeti'l-bâdiyede Otakçılar nâm mevzi'de Mehmed Beg mahallesinde müceddeden zâviye-i Nakşibendiye ve bir câmi'-i şerîf inşâsına mübâşeret eylediğime binâen mukâta'-i merkûme ve akârât-ı mersûmeden hâsıla olan ğalle ve nemâdan câmi ve ma'bed-i latîfin evkât-ı hamsede imâmı olan kimesneye yevmî on akça ve devirhân olan kimesneye yevmî dört akça ve müezzin-i salâ olan kimesneye yevmî dört akça ve kayyım ü ferrâş olan kimesneye yevmî sekiz akça vazîfe virilüb mübâreke-i müşârun-ileyhade seccâde-nişân üstâd olan şeyh-i muhtereme yevmî seksen akça ve zâviye-i merkûme hucurâtında sâkinler olan sâlikîne sarf için her hücreye yevmî beş akça vazîfe virilüb ve zâviye-i mezbûrede it'âm olunmak için yevmî yüz yigirmi akça sarf olına ve her isneyn ve cum'a gicelerinde hatm-i hâcegân olunub evliyâ-i kibâr ve meşâyih-i ahyâr hazerâtının ervâh-ı tayyibelerine ihdâ olunub ve leyleteyn-i mezbûreteynde beher leyde dört yüz ellîşer akça sarf ve hulviyyât vesâir et'ime ittihâz ve it'âm olına ve leyle-i Reğâib ve leyle-i Mi'râc ve leyle-i Berâetin her birinde zâviye-i mezbûrede yetmiş bin kelime-i tevhîd ve şer'î ve de'b-i mer'î zikr olunub sevâbını kendimin ve usûl ve fûrû'ımın rûhına ihdâ olunub meclis-i zikrde hâzır fukarâ-i zâkirîne bin sekiz yüz akça tevzi' ve takdîm olına ve zâviye-i mezkûrede şeyh olan kimesne câmi'-i müşârun-ileyhde heftede beş gün tefsîr-i şerîf veya hadîs-i şerîf veya fıkıh-ı şerîf tadrîs eyleyüb mukâbelesinde yevmî kırk akça virile ve şehir-i Rebi'ulevvelde cenâb-ı mefhar-i mevcûdât 'aleyhi ezka't-tahiyyât hazretlerinin mevlid-i şerîfi teşek-

kürî için Kur'ân-ı azîmü's-şân tilâvet ve hatm olunub yevm-i mezkûrda altmış ğuruş sarf olına ve iki nefer kimesne zâviye-i mezbûre matbahında tabh-ı ta'âm eyleyüb her birine yevmî onar akça virile ve zâviye-i mezbûrede şeyh olanlar re'yiyle bevâb olub hidmeti mukâbilinde yevmî dört akça virile ve vakf-ı mezbûre fenn-i kitâbetde mâhir ve istikâmeti zâhir bir kimesne kâtib olub ba'de edâi'l-hidme yevmî on beş akça virile ve vakf-ı mezbûre câbisi olan kimesneye yevmî on akça virile ve zâviye-i mezbûreye cereyân itdüğim mâ-i lezîzin râh-ı âbîsine yevmî dört akça virile ve yevmî beş akça ile [s.3] zâviye-i mezbûre kenîflerinde bir kimesne kennâs olub leyâlîde kenîfin kandîlini dahi ikâd eyleye ve zâviye-i mezkûrede şeyh olan kimesne fevt oldıkda evlâdından tarîkat-ı nakşibendiye tadrîs-i 'ulûm-ı nâfi'aya kâdir kimesne bulunur ise ana virile ve illa evlâdına virilmeyüb vech-i muharrer üzre tarîkat-ı nakşibendiye 'ârif 'ulûm-ı nâfi'a tadrîsine kâdir bir kimesneye virile ve mâru'z-zikr Mehmed Beg mahallesinde inşâ eylediğim câmi'-i şerîfin mihrâbının cenâhaynine her biri beşer vukiyye olmak üzere iki şem'-i 'asel vaz' ve ikâd olına ve mahrûse-i Galata hassı hâricinde Kurşunlu Mahzen nâm mevzi'de ta'mîr ve ihyâsına muvaffak olduğum câmi'-i şerîf ve ma'bed-i latîfin imâmetine yevmî on beş akça ve hatîbine yevmî sekiz akça ve evkât-ı hamsede müezzin-i evvel ta'yîn olunan kimesneye yevmî on akça ve müezzin-i sâni ta'yîn olunan kimesneye yevmî sekiz akça ve müezzin-i salâ olan kimesneye yevmî dört akça ve üç nefer kimesne yevmî üçer akça ile devirhân olub içlerinde ser-mahfil bulunan kimesneye yevmî bir akça ser-mahfil vazîfesi virile ve yevmî altı akça vazîfe ile bir kimesne sirâcî olub beher leyl şumû' ve kanâdîli ikâd eyleye ve yevm-i Cum'ada mu'arraf olan kimesneye yevmî üç akça virile ve na't-hân olan kimesneye yevmî üç akça virile ve câmi'-i mezbûrda imâm olan kimesne ba'de edâ-i salâti's-subh sûre-i Yasin-i şerîf tilâvet eyleyüb mukâbelesinde kendüye yevmî üç akça vazîfe virile ve kezâlik ba'de edâ-i salâti'l-'asr sûre-i Nebe'-i şerîf tilâvet eyleyüb kendüye yevmî iki akça virile ve kubeyl-i mağribde imâm-ı mezbûr sûre-i Feth-i şerîf tilâvet idüb kendüye yevmî iki akça virile ve 'ulemâ-i 'âmilinden bir kimesne vâ'iz olub ba'de salâti'l-Cum'a vâ'z u tezkîr eyleyüb mukâbelesinde kendüye yevmî dokuz akça virile ve vücûh-ı kırâte 'ârif ve fûnûn-ı rivâyâta vâkîf bir kimesne şeyhü'l-kurrâ olub heftede iki gün tâlibîne tecvîd üzre

ta'lîm-i Kur'ân-ı 'azîmü's-şân idüb kendüye yevmî dokuz akça virile ve mârru'z-zikr Kurşunlu Mahzen nâm mahalde inşâ eylediğim câmi'-i şerîfin mihrâbı tarafeynine onar vukiyye olmak üzere senede yigirmi vukiyye şem'-i 'asel vaz' ve îkâd olına ve câmi'ayn-ı şerîfeynin ve minârelerinin revgan-ı zeyt ve şem'-i revgan ve kanâdîli ğalle-i vakfdan kader-i kifâye virile ve lede'l-iktizâ hasîr ve kâliceleri dahi kader-i ma'rûf taraf-ı vakfdan ferş olına ve câmi'ayn-ı şerîfeyn ve zâviyeteyn-i münîfeteynin ta'mîr u termîmi ğalle-i vakfdan sarf olına ve mevzi'-i mezbûre inşâsına azîmet eylediğim zâviye-i nakşibendiye şeyhine yevmî seksen akça virilüb ve altı 'aded hücurâtın her birinde sâkin fukarâ-i nakşibendiyeye her hücreye beşer akçadan yevmî otuz akça virilüb anlar dahi heftede ikişer gice hatm-i hâcegân eyleyüb sevâbını ervâh-ı meşâyih-i kirâm ve evliyâ-yı 'izâm ve kendümin ve usûl ve fûrû'ımın ervâhına ihdâ eyleyeler ve medîne-i hazret-i Ebî Eyyûb Ensârî 'aleyhi'r-rahmeti'l-bâdiyede Nişancı mahallesinde sâdât-ı nakşibendiyeden kibrîti- ahmer ve misk-i ezfer 'umdetü'l-vâsılın şeyh Murad Efendi -kuddise sirruhu- hazretleri türbe-i şerîfesi civârında tecrîd bir kârî-i hoş-elhân devirhân olub kendüye yevmî on iki akça virile ve türbe-i mezbûrede bir kimesne bevâb olub kendüye yevmî sekiz akça virile ve vazîfe-i tevliyet yevmî yigirmi akça ola ve mâdâmki cilveger-i menassa hayât olam kendüm mütevellî olam ve nefsi-i mutmainnem gûş-ı hûşına nidâ-i "irci'î ilâ rabbiki râziyeten marziyyeten"⁵⁵ resîde ve icâbeten lahzâ'd-da'veti'l-'azîme tûtî-i cân-ı azîzim kafes-i âb u gilden halâs ve çemen-i bî-hâsıdan menâs bulub tayerân-ı gülistân-ı ins ü eşya-nekîr lâne-i kuds-i atyebe tevliyet-i merkûme batnen ba'de batnin evlâdına ve evlâd-ı evlâdına ve evlâd-ı evlâd-ı evlâdına meşrûta ola ba'de'l-inkirâz "ne'üzü bi'llâhi min gasbî'l-feyyâzi"⁵⁶ tevliyet-i mezbûre hemşîre-i muhteremem Hânım ibnetü'l-merhûm Abdurrahman Paşaya ba'dehâ batnen ba'de batnin evlâdına ve evlâd-ı evlâdına ve evlâd-ı evlâd-ı evlâdına ba'de'l-inkirâz kendü 'utekâma ba'dehüm 'utekâmın batnen ba'de batnin evlâdının ve evlâd-ı evlâdının ve evlâd-ı evlâd-ı evlâdının eslah ve erşedine meşrûta ola ba'de inkirâzî'l-küll re'y-i hâkimü's-şîr'a müfevvez ola ve vakf-ı mezbûr bâlâ-nişîn-sadâret-i 'uzmâ olan vüzerâ-yı 'izâm ha-

zerâtı nezâretlerinde olub hasbî nazar u 'inâyet buyurular ve ğalle-i vakfdan mesârif-i mezbûre ru'yet olındıktan sonra fazlasını kendüme meşrûta ola benden sonra batnen ba'de batnin evlâdına ve evlâd-ı evlâdına ve evlâd-ı evlâd-ı evlâdına ba'dehüm hemşîre-i muhteremem mezbûre ()⁵⁷ Hânıma⁵⁸ ba'dehâ batnen ba'de batnin evlâdına ve evlâd-ı evlâdına ve evlâd-ı evlâd-ı evlâdına meşrûta olub ba'dehüm fazla-i mezkûre 'akâra tebdîl olı-nub vakfıma zamm olına ve vakf-ı mezbûrın tebdîl ü tağyîri ve taklîl ü teksîri merreten ba'de ührâ yedimde ola ve eger mürûr-ı eyyâm u şuhûr ve kürûr-ı a'vâm u dühûr ile vakf-ı mezbûre za'f ve fûtûr ve ğallâtına kusûr târî olur ise ol zemân vakf-ı sâlifü'l-beyân mutlaka vakf-ı fukarâ-yı ehl-i îmân ola deyu ta'yîn-i şurût ve tebyîn-i mesârif ü kuyûd eyleyüb meblağ-ı mezbûr beş bin ğurûş mütevellî-i mezbûre ref' u teslîm eylediğimde oldahi vakfiyyet üzere ahz u kabz u tesellüm [s. 4] idüb sâir evkâf mütevellîleri gibi bürheten mine'z-zemân zabt u tasarruf eyledi buyurdıklarında ğıbbü't-tasdikî's-şer'î vâkıf-ı müşârun- ileyh "esbağâ'llâhü ni'amehü"⁵⁹ hazretleri vakf u tesbîllerini ahkâm-ı kasdı için 'inân-ı kelâmlarını semt-i âhara 'atf buyurub vakf-ı nukûd ve tahtında munderice olan şurût u kuyûd eimme-i selâse hazerâtı katlarında hilye-i sıhhatden 'âtıl olmağla vakf-ı mezbûrdan rücû' ve nükûd-ı merkûmeyi vazîfe-i tevliyet nâmıyla makbûzı bana radd u teslîm itmek üzere mütevellî-i mezbûre tenbîh olınmak matlûbımdur buyurdıklarında mütevellî-i reşîd mütesaddî-i cevâb-ı sedîd olub vakf-ı nukûd eimme-i selâse-i nehârîr hazerâtı katlarında egerçi hilye-i sıhhatden 'âtıldır lâkin İmâm Züfer "ceza'llâhü'l-evfer"⁶⁰ hazretlerinden İmâm Abdullah el-Ensârî rivâyeti üzere sahîh olmağla nukûd-ı mezkûrenin vakfiyyetin sıhhati ve benim zimmetimin berâeti ile hükm taleb iderüm deyu hâkim-i muvakka'-ı sadr-ı kitâb "tûbâ-leh"⁶¹ ve hüsn-ü me'âb huzûrında müterâfi'an ve fasl u hasma tâlibân olduklarında hâkim-i mûmâ-ileyh dahi 'alâ kavli-i men yerâh vakf-ı mezbûrın sıhhatine ve mütevellî-i mezbûrın berâet-i zimmetine ba'de'l-hükm ve'l-kazâ cenâb-ı hazret-i vâkıf-ı müşârun-ileyh "efâda'llâhü efdâlehu 'aley-

55 "Sen Rabbinden razı, O da senden razı olarak dön Rabbine!" Kur'ân, Fecr, 89/28.

56 "Taşkınlık yapanın gasbından Allah'a sığınırız"

57 Metinde "()" şeklinde gösterilen yerler vakfiyede boş bırakılmıştır.

58 Yukarıda "Hânım" kelimesinin başına boşluk bırakılmamışken, burada bırakılmıştır. Mustafa Paşa'nın tek kız kardeşi varsa isim zikretmeye gerek görülmemiş olabilir.

59 "Allah onun üzerine olan nimetlerini artırsın."

60 "Allah ona bollukla karşılık versin."

61 "Allah onu yüceltsin."

hi”⁶² hazretleri tekrâr îsbât-ı kelimât-ı dürriyetü’l-leme’ât buyurub İmâm-ı Züfer hazretleri katında sıhhat-ı vakf müstelzim-i lüzûm olmamağla ve nukûd-ı mezkûreyi mütevellî-i mezbûrdan taleb iderüm deyu nizâ’a ‘âzim olduklarında mütevellî-i mûmâ-ileyh dahi egerçi imâm-ı Züfer hazretleri katında sıhhat-ı vakf müstelzim-i lüzûm değil ise de imâmeyn-i hümâmeyn ve bedreyn-i münîreyn katlarında sıhhat-ı vakfiyyet lüzûmdan mufârakat itmemele anların kavl-i şerîfleri üzre nûkûd-ı mezbûrenin lüzûmına hükm recâ iderüm didükde hâkim-i mûmâ-ileyh dahi tarafeynin kelâmına nazar mennâ’un li’l-hayr olmakdan hazer idüb imâmeyn-i hümâmeyn hazretlerinin kavl-i şerîfleri üzre vakf-ı mezbûrın lüzûmına dahi hükm ü kazâ ve hükm-i sâbıkayn imzâ idüb ol vechile vakf-ı mezbûr sahîh ve lâzım ve mütehattim olub min ba’d nakz u nakzına mecâl-i muhâl oldu “femen beddelehü ba’de mâ semî’ahü fe-innemâ ismühü ‘ale’llezîne yübeddilûnehü inne’llâhe semî’un ‘âlim”⁶³ ve ecru’l-vâkifi ‘ale’l-hayyi’l-cûdî’l-kerîm cerâ zâlik ve hurrîre mine’l-yevmi’t-tâsi’ min cemâdi’l-ulâ li-sene sitte ve sittîne ve mie ve elf min hurre men lehü’l-’izz ve ş-şeref.

Şuhûd’l-hâl

Mustafa Efendi Zihnî kitâbî-i hazret-i sadr-ı ‘âli
Musa Ağa ibni Abdullah silâhdâr-ı hazret-i ‘âli
Ebubekir Efendi Vahdetî birâder-i reîsü’l-küttâb
Hazînedâr-ı sadr-ı ‘âli Mustafa Beg ibn-i Velîyüddin Ağa
Ser-bölik-i bevâbîn-i hazret-i sadr-ı ‘âli el-Hâc
İbrâhîm Ağa ibn-i el-Hâc Mehmed Ağa
Kethüdâ-yı bevâbîn-i hazret-i sadr-ı ‘âli sa’âdetlü
Süleymân Ağa ibni Seyfullah
Sa’âdetlü Nâilî Abdullah Efendi reîsü’l-küttâb
Hamza Efendi mektûbî-i hazret-i sadr-ı ‘âli
Ahmed Ağa hazînedâr-ı sâbık-ı hazret-i ‘âli

VGMA, 739.2.4-5; 10 Cemazilahir 1166/14 Nisan 1753

[s. 4] Bismihi ve sübhânehü ve te’âlâ

Mâ havâhü hâzâ’s-satru’l-bedi’u’s-şe’n ve’z-zîru? er-refî’u’l-unvân min tertîlî’l-vakfi’t-tesbîl ve tevef-fürî’l-hamdî’l-cemîl ve tekbi’l-birri’n-nebîl cerâ ledeyye el-’abdü’z-zelîl er-râcî ‘afvü rabbihi’l-celîl

62 “Allah onun üzerine iyiliklerini döksün.”

63 “Kim bu vasiyeti işittikten sonra değiştirirse vebâli değişirenlerin boynunadır. Şüphesiz, Allah her şeyi hakkıyla işiten ve bilendir.” **Kur’ân**, Bakara, 2/181.

Ebu Bekir bin Abdülkerim el-me’mûr bi-ru’yetihî umûri’l-evkâfi ğufira lehüma⁶⁴

El-hamdüli’llâh, el-vakîfû ‘alâ mâ fi’l-fuâdî’l-muvâfiki li-sebîlî’r-reşâdi nahmadühü ‘alâ nî’amihi’l-bâtîneti ve’z-zâhirati ve neşkürühü ‘alâ mâ ce’ale’d-dünyâ mezre’ate’l-âhireti ve nüsallî ‘alâ Muhammedin misbâhi cevâmî’i’n-nübüvveti’r-risâleti ve neyyiri semâî’s-semâhati ve’l-besâleti ve ‘alâ âlihi ve ashâbihi ellezînehüm yut’imûne’t-ta’âme ve yûvâsûne fukarâe bi’l-en’âm⁶⁵

Emmâ ba’d Cenâb-ı hazret-i sadr-ı a’zam ve müşîr-i eham râkib-i huyûl-i rîfât ve iclâl-i sâhib-i züyûl-i mecd u ikbâl müessis-i mebânî-i zevâyâ-yı irşâd mâhî-i mehâyil-i zulm u fesâd şeref-i hazihî’l-kibâletü’ş-şerî’a bi-istishâbihi ve’l-mecelletü’l-mer’iyyeti bi-istisvâbihi devletlü ‘inâyetlü sadru’l-vüzerâi’l-izâm ve bedrû’l-küberâi’l-fihâm Mustafa ibnü’l-merhûm el-mebrûr Abdurrahman Paşa “e’tâ’llâhü emâniyyehü hasbemâ yeşâ”⁶⁶ hazretleri serây-ı âsifânelerinde ‘arz odasında ma’kûd-ı meclis-i şer’-i şerîf-i lâzîmü’t-teşrîfde nefsi sihr-i helâl ve nesr der-mekâl buyurub bundan esbak ‘inâyet-i Rabbânî ve fazl-ı Samedânî ile ihyâ ve inşâsına muvaffak olduğım evkâf-ı şerîfe ve sadakâ-i latîfemin vakfiyye-i şer’iyye ve vesîka-i mer’iyyesinde tebdîl ve ta’yîr-i şurût ve taklîl ü teksîr-i kuyûdî ber-vech-i mebsût yedimde vaz’ eylediğime binâen vakfımın hâsıla olan ğallesinden medîne-i hazret-i Ebî Eyyûb Ensarî ‘aleyhi’r-rahmetü’l-bârî mahallâtından Nişâncı Paşa mahallesinde kudvetü’s-sâlikîn ve kutbu’l-vâsılîn eş-Şeyh Murad Efendi kuddise sırruhu hazretleri medfûn oldukları zâviyede şeyh-i müşârûn-ileyh hazretleri merkad-i şerîfleri cenbinde müceddeden inşâ eylediğim mahall-i murâkabe her isneyn ve cüm’a günlerinde tulû’u’ş-şemsden sonra kable salâtî’l-ışrâk hatm-i hâcegân olunub yevmeyn-i mezkûreynin [s. 5] her birinde yetmiş beşer akça hulviyyâtü’n-nü-

64 Yüce ve her türlü noksanlıktan uzak olan [Allah]’ın adıyla söze başlarım. Önümde cereyan eden bu [vakfiye]; vakfetmeden ve hamdin bolca yapılmasından ve güzel iyiliğin yüceltilmesinden doğan, şanlı, eşsiz satırlar ve yüksek, değerli kayıtlar içermektedir. Ben yüce Rabb’inin afvını isteyen vakıf işleri memûru Ebu Bekir bin Abdülkerim’im (Allah her ikisini bağışlasın).

65 Doğru yola götüren seçkin önderler verdiği için Allah’a hamd olsun. Gizli ve açık nimetleri için O’nu övüyor ve dünyamızı ahiretin tarlası kıldığı için O’na teşekkür ediyoruz ve risâlet, nübüvvet sahiplerinin aydınlatıcısına ve yiğit, cömert semanın yıldızına ve O’nun fakirlere yardım eden ve onları doyuran ailesinin ve dostlarının üzerine salât/dua ediyoruz.

66 “Allah ona arzularını dilediği şekilde versin”

veb tenâvül olına ve ikişer yüz yigirmi beşer akça ile ta'âm ittihâz olunub ba'de salâti'l-işrâk ikmâl olına ve yevmî dört akça ile bir kimesne buhûrî olub ve şehri yüz elli akça ile buhûr iştirâ olunub hatm-i hâcegân olındığı esnâda tencîz olına ve zâviye-i mezbûrede seccâde-nişîn-i irşâd olan şeyh-i muhterem hazretleri ber-vech-i muharrer hatm-i hâcegân olmayub kendüye yevmî yigirmi akça virile ve zâviye-i mezbûre-i mevzû'a olan kütüb-i mevkûfe-ye bir kimesne hâfız-ı kütüb olub mukâbelesinde kendüye yevmî üç akça virile ve müşârun-ileyh Murad Efendi "kuddise sırruhu"⁶⁷ hazretlerinin merkad-i şerîfi cenbinde zâviye-i mezbûrede şeyh olan zât-ı muhterem sahîh-i Buhârî rivâyet eyleyüb mukâbelesinde kendüye yevmî on akça virile ve civâr-ı türbe-i şerîfede tevsî' ve ta'mîrine muvafak olduğım câmi'-i şerîfde evkât-ı hamsede bir kimesne imâm-ı sâni olub kendüye yevmî sekiz akça virile ve bir kimesne dahi müezzin-i sâni olub kendüye yevmî sekiz akça virile ve bir kimesne dahi eyyâm-ı mezkûrede ta'yîn olunan ta'âmı tabh eyleyüb mukâbelesinde kendüye yevmî on akça virile ve zâviye-i mezkûrede müceddeden ibnâ ve ilhâk eylediğim dört bâb hüccürâta sâkin olan fukarâ-i nakşibendiyyeye sarf olinmak için her hücreye dörder akçadan cem'an yevmî on altı akça virile ve bir kimesne zâviye-i merkûmenin kenîflerini kens eyleyüb mukâbelesinde kendüye yevmî dört akça virile ve merhûm-ı müşârun-ileyh şeyh Murad Efendi "kuddise sırruhu"⁶⁸ hazretlerinin merkad-i münevvereleri üzerine vaz' olunan sandukanın etrafına vaz' eylediğim şebekenin bir kimesne hâdim ve hâfız olub mukâbelesinde kendüye yevmî üç akça virile ve bir müstekîm kimesne nâzir olub husûs-ı mezbûre 'alâ vechi't-tedkîk ve'l-ihimâm nezâret eyleyüb mukâbelesinde kendüye yevmî on akça virile ve mahrûse-i Galata hâssı hâricinde Kurşanlı Mahzen nâm mevzi'de ta'mîr olunan câmi'-i şerîfde bir ehl-i 'ilm kimesne yevmî kırk akça ile dersi'âm olub heftede beşer gün tefsîr-i şerîf ve hadîs-i münîf ve fikh-ı latîf ikrâr eyleye ve câmi'-i mezkûrda bir kimesne kayyım ve ferrâş ve bevâb olub ba'de edâi'l-hidme kendüye galle-i vakfıdan yevmî on iki akça virile ve yevmî beş akça ile bir kimesne bi'l-cümle evkâfıma câbi-i süvârî ola ve tebdîl ve tağyîr-i şurût ve taklîl ve teksîr-i kuyûd ke'l-evvel merreten ba'de uhrâ yedimde ola ve şurût-ı vesâireye ke'l-evvel murâ'at olına

deyu hatm-i kelâm ve hüsn-i hitâm buyurmalarıyla hakikat-i hâl hıfzen li'l-mekâl bi't-taleb ketb ve imlâ oldu cerâ zâlik ve hurrire fi'l-yevmi'l-'âşir min cemâdi'l-âhira li-sene sitte ve sittine ve mie ve elf

VGMA, 739.3.5-6; 13 Receb 1166/16 Mayıs 1753

[s. 5] Hasbiye'llâhü vahdehü ve kefâ

Mâ edrace fihî min asli'l-vakfi ve's-şurûti 'alâ'n-nehci'l-meşrûhi ve'n-namati'l-mebsût cerâ küllühü ve efsaha beyne yedeyye ve kad hakem-tü bi-sıhhatihi ve luzûmin fi husûsihi ve 'umûmihi 'âlimen bi'l-hilâfi el-cârî beyne'l-eimmeti'l-eslâfi fi'l-evkâfi es-sa'dü bi-imzâihi'l-'abdi'l 'avîz el-hâdimi'l-'azîz Ebu Bekir bin Abdülkerim el-me'mûr bi-ru'yeti umûri'l-evkâfi gufira lehümâ⁶⁹

El-hamdüli'llâhi'llezî va'ade'l-muhsinîne hayran kesîran ve cezâhüm bimâ sana'û cenneten ve harîren ve's-salâtü ve's-selâmü 'alâ rasûlinâ Muhammedin ellezî erselehü'llâhü nûran ve sirâcen ve 'alâ âlihi ve ashâbihi ellezîne câhede ihyâe'd-dîni cihâden vefîrâ⁷⁰

Emmâ ba'd sâhib-i hazret-i sadr-ı a'zam ve bedr-i efham vezîr-i Âsaf-nazîr ve müşîr-i Aristo-tedbîr sa'dü's-su'ûd devlet ü ikbâl muzhır-ı tevfi'k-i hüdâ-yı müte'âl hâmi-i havza-i şer'-i mübîn ve muhyî-i merâsim-i dîn-i mübîn hâmil-i hâtim-i vekâlet-i kübrâ müşerref-i rütbe-i sadâret-i 'uzmâ devletlü 'inâyetlü merhametlü vezîr-i a'zam Mustafa Paşa ibnü'l-vezîr el-merhûm Abdurrahman Paşa "yes-sera'llâhü âmâlehü"⁷¹ hazretleri 'arz odasında ma'kûd-ı meclis-i şer'-i hatîr-ı lâzımü't-tevkîrde vakf-ı atî'z-zikri itmâm ve esâs-ı kavâ'idi istihkâm için li-aslî't-tescîl mütevellî nasb olunan el-Hâc Ali Efendi mahzarında bast-ı kumâş-ı takrîr ve neşr-i kâlâ-yı ta'bîr buyurub samt-ı mülk-i sahîhimde muntazam olub medîne-i Kostantınıyye-i mahmiyyede Hâce Paşa mahallesinde vâki' bir taraftan ()

69 Tek olan Allah [her şeye] yeter ve kâfidir. [Bu sûret] asıl vakfiye şartlarını neşir yoluyla ve açıklama biçimiyle içine aldı. Bu işlemin hepsi önümde cereyan etti ve açıklandı. Ben de [bu vakfın] vakıf hükümleri konusunda geçmiş imamlar arasında gerçekleşen ihtilâf noktalarını bilerek, imza atmak sûretiyle, vakfın genel ve özel şartlarının gerekliliğine ve doğruluğuna hükmettim. Ben vakıf işlerini gözetken me'mûr, yüce Rabb'in fakir kulu Ebubekir bin Abdülkerim'im (Allah her ikisini de bağışlasın).

70 Hamd, iyilik sahiplerinin yaptıklarına karşılık olarak cennet ve ipek gibi karşılıklar veren Allah'a olsun. Salât ve selâm Allah'ın bir nûr ve aydınlatıcı olarak gönderdiği efendimiz Hz. Muhammed (sav), ailesi ve birçok gayretle dîni yücelten arkadaşlarının üzerine olsun.

71 "Allah isteklerini gerçekleştirmede [ona] kolaylık versin"

67 "[Allah] onun sırrını yüceltsin."

68 "[Allah] onun sırrını yüceltsin."

tasarrufunda olan kassâb dükkânı ve bir taraftan el-Hâc İbrahim menzili ve bir taraftan () tasarrufunda olan sebze dükkânı ve taraf-ı râbî'i tarîk-i 'âmm ile mahdûd üç kepenkli bi-hesâb-ı terbî'i altmış bir zirâ' 'arsalu 'attâr dükkânı ile yine silk-i milk-i sahîhimde münselik olub bir taraftan kendü mülküm olub zikri mürûr iden 'attâr dükkânı ve bir taraftan () tasarrufunda olan sebze dükkânı ve bir taraftan yine Hâcî İbrahim menzili ve taraf-ı râbî'i tarîk-i 'âmm ile mahdûd beş kepenekli bi-hesâb-ı terbî'i yüz sekiz [s. 6] zirâ' 'arsalu sebze dükkânı-mı mülkümünden ifrâz ve kemâl-i imtiyâz ile mümtâz eyleyüb hasbeten lillâhi's-Samed vakf-ı sahîh-i müeyyed ve habs-i sarîh-i muhalles eyleyüb şöyle şart eyledümki zikr olunan iki dükkân icâre-i vâhede-i sahîha ile icâre olunub hâsıla olan ğallesinden Rum ilinde Sofya kazâsına tâbî Dîvâne Davud nâm karyede bi-fazlillâhi'l-te'âla ta'mîrine muvaffak olduğım câmi'-i şerîfde imâm olan kimesneye yevmî bir akça ve hatîb olan kimesneye bir buçuk akça virile ve câmi'-i şerîf-i mezbûrede îkâd olunmak için yevmî bir akça ile şem'-i revgan iştirâ ve îkâd olına ve medîne-i Sofyada Hacî Hamza mahallesinde müceddeden inbâsına muvaffak olduğım çeşmenin râh-ı âbîsine yevmî bir buçuk akça virile ve medîne-i Kostantaniyyede Sultân Bayezid câmi'-i şerîfi kurbında merhûm bâbü's-sa'âde ağası Cafer Ağanın binâ eylediği dâru'l-hadîsin dershânesinde imâmet 'uhdesinden gelür bir kimesne salât-ı mağrib ve 'işâ ve fecrde imâmet eyleyüb kendüye yevmî yedi akça virile ve bir müteveyyin kimesne evkât-ı mezkûrede müezzin olub kendüye yevmî iki akça virile ve bir kimesne dahi kayyim ve ferrâş olub hizmeti mukâbelesinde yevmî iki akça virile ve yevmî bir buçuk akça ile revgan-ı zeyt ve bir buçuk akça ile şem'-i revgan ve bir akça ile şem'-i 'asel iştirâ ve evkât-ı selâsede câmi'-i mezkûrda îkâd olına ve yevmî bir akça ile dahi hasîr ve çârûb iştirâ ve mesârif-i sâiresi ru'yet olına ve vakf-ı kebîrime mütevellî olan kimesne işbu vakfıma dahi mütevellî ola ve mütevellî-i vakf-ı kebîr tarafından Sofya kazâsında olan umûr-ı vakfı ru'yet iden kâim-i makâm-ı mütevellîye yevmî bir buçuk akça virile ve dekânîn-i mezbûrünün ğallesinden bâkî kalan fazla yed-i mütevellî-i vakf-ı kebîrde hıfz olunub lede'l-iktizâ Sofya kazâsında olan câmi'-i mezkûr ve çeşme-i mezbûrenin ta'mîrine sarf olına deyu ta'yîn-i şurût ve tebyîn-i kuyûd idüb fâriğan 'anî's-şevâğil dekânîn-i mezbûrîn mütevellî-i mûmâ-ileyh el-Hâc Ali Ağaya teslim eyledüm deyu hatm-i

kelâm buyurub mütevellî-i mûmâ-ileyh hazret-i vâkıf-ı müşârun-ileyhi kelimât-ı meşrûhasında tasdik ve tahkîk eyledükden sonra cenâb-ı hazret-i vâkıf-ı müşârun-ileyh "esbağâ'llâhü ni'amehü 'aleyhi"⁷² hazretleri 'inân-ı kelâm-ı sa'âdet-encâm-larını semt-i âhara 'atf buyurub vakf-ı 'akâr imâm-ı a'zam ve hümâm-ı akdem Ebu Hanife el-Kûfî "cûziye bi'l-hayri ve kûfiye"⁷³ gerçi sahîhdür lâkin ğayr-ı lâzım olmağla vakf-ı mezbûrîmdan rücû' ve dekânîn-i mezbûrîn ke'l-evvel mülkime istirdâd murâd iderüm deyu buyurdıklarında mütevellî-i reşîd cevâb-ı sedîde tasaddî eyleyüb gerçi vakf-ı 'akâr imâm-ı 'azam hazretlerinde sahîh-i ğayr-ı lâzımdur lâkin imâmeyn-i hümâmeyn hazretleri katlarında vakf-ı mezbûr sahîh ve lâzım-ı sihhat ve vakf-ı lüzûmdan mufârik olmamağla vakf-ı mezbûrîn lüzûmıyla hükm taleb iderüm deyu radd u teslimden imtinâ ile müterâfi'an ve fasl u hasma tâlibân olduklarında hâkim-i mevkî'-i sadr-ı kitab "tûba-leh"⁷⁴ ve hüsn-i meâb hazretleri dahi tarafeynin kelâmlarına nazar ve mennâ'un-li'l-hayr olmakdan hazer idüb vakf-ı mezbûr ve zımnında olan şurûtn lüzûmıyla kazâ ve tenfiz ve ahkâmıyla imzâ buyurmağla vakf-ı mezbûr sahîh ve lâzım olub min-ba'd nakz-ı nakîzine mecâl-ı muhâl olmuşdur "fe-men beddelehü ba'de mâ semî'ahü fe-innemâ ismühü 'ale'llezîne yübeddilûnehü inne'llâhe semî'un 'alîm"⁷⁵ cerâ zâlik ve hurrire fi'l-yevmi's-sâlis 'aşer min recebi'l-ferd li-sene sitte ve sittîne ve mie ve elf

VGMA, 739.4.6-10; 9 Cemazilevvel 1166/14 Mart 1753

[s. 6] Mâ fihi min tekbîri'l-vakfi'l-celîl ve tevfi-ri'l-birri'l-cemîl ve bastî's-şurût 'ala'n-nehî's-sebîl, cerâ küllühü ledeyye ve efsaha beyne yedeyye ve kad hakemtü li-sihhatihi ve lüzûmihi fi husûsihi ve 'umûmihi 'alimen bi'l-hilâf el-cârî fi'l-evkâfi beyne'l-eimmeti'l-eşrâfi li-şerefin bi-imzâihi el-'abdü'l-mu'tâk ilâ keremi rabbihi'l-hallâk Ebu Bekir bin Abdülkerim el-me'mûr bi-ru'yeti umûri'l-evkâfi gufira lehüma⁷⁶

72 "Allah onu nimetleriyle donatsın"

73 "Hayırla karşılık verilsin ve ihtiyaçları karşılsın"

74 "Ne mutlu ona"

75 "Kim bu vasiyeti işittikten sonra değiştirirse, vebâli, değiştirilenlerin boynunadır. Şüphesiz Allah herşeyi hakkıyla işiten ve bilendir." **Kur'ân**, Bakara, 2/181.

76 Bu [vakfiye]de bir usûl üzere şartların zikredilmesiyle büyük vakıf çoğaltılmış ve güzel iyilikler artırılmıştır. Bunların tümü huzurunda cereyân etmiş ve açıklanmıştır. Bunun üzerine ben de ümmetin şerefliileri arasında vakıf husûsunda söz konusu olan ihtilâf noktalarını bilerek, imza atmak sûretiyle,

Hamd-i firâvân ve şükr-i bî-pâyân ol vâkıf-ı zamâir ve kâşif-i serâir hazretlerinin dergâh-ı akdes ve bârgâh-ı mukaddesine ref' olunur ki hallâk-ı âlem ve rezzâk-ı benî Âdemdür ve rûd-ı 'amîmü'l-vürûd-ı nâ-ma'dûd ol menba'-ı lutf-i Hüdâ ve delîl-i râh-ı hüdâ sultân-ı enbiyâ resûl-i kibriyâ şefî'-i rûz-ı cezâ Muhammedü'l-Mustafa 'aleyh efdalü's-salavât ve ekmeletü't-tehâyâ hazretlerinin ravza-i mutahharâ ve türbe-i mu'attarlarına îsâr olunur ki şefî'-i 'usât-ı ümmet ve kible-i ashâb-ı himmetdür ve vasî-i âli 'izâm ve ashâb-ı kirâm hazretlerinin merâkid-i münevverlerine ihdâ olunur ki her biri 'âmme-i nâs ve turuk-ı hayrâta dâ'î ve vücûh-ı hasenâta sâ'ilerdür ridvânullâhi te'âlâ 'aleyhim ecme'în emmâ ba'd hâlâ dergâh-ı sadâret-penâhî melâz-ı mültecâ-yı âlemiyân ve bârgâh-ı vezâret destgâh-ı merci' ve melcâ-yı cihâniyân olan pîrâye-bahş-ı sadr-ı vezâret-i 'uzmâ ve revnâk-efzâ-yı mesned-i vekâlet-i kübrâ vezîr-i a'zam re'fet-i i'tiyâd vekîl-i efham mekremet-nihâd kehfü'l-fukarâ ve melâzü'd-du'afâ sahibü'l-hayrât ve'l-hasenât râğibü'l-müberrâti'l-âliyât devletlü 'inâyetlü merhametlü Mustafa Paşa ibnü'l-merhûmü'l-mebrûr Abdurrahman Paşa hazretleri [s. 7] Dârü'l-hilâfeti'l-aliyye Kostantniyye el-Mahmiyyede fermân-fermâ-yı übbehet ü istiklâl oldukları serây-ı âlîlerinde 'arz odasında bu 'abd-i fakîrin zeyl-i vesîkada muharrerü'l-esâmî müslimîn huzûrlarında 'akd eylediği meclis-i şer'-i şerîf-i Ahmedî ve mahfil-i dîn-i münîf-i Muhammedîde evkâf-ı âtiyyetü'l-evsâflarına li-ecli't-tescîl ve'l-itmâmü'l-emr ve't-tekmîl mütevellî nasb u ta'yîn buyurdıkları 'umdetü'l-emâcid ve'l-ekârim el-Hâc Ali Ağa ibn-i Abdurrahman muvâcehesinde ikrâr-ı sahîh-i şer'î ve i'tirâf-ı sarîh-i mer'î buyurub bundan akdem tahrîr itdirdiğim vakfiyye-i ma'mûl-bihâm nâtika olduğu vech üzre fi-fazlillâhi te'âlâ inşâ ve ihyâsına mübâşeret ve ta'yîn-i vezâif ve tertîb-i revâtibine mübâderet eyleyüb tekmîl ü itmâm ve hüsn-i hitâmına muvaffak olduğum medîne-i Hazret-i Ebî Eyyub Ensârî 'aleyh rahmetü'l-bârîde Otakçılar nâm mevzi'de Mehmed Beg mahallesinde vâkî' olub bu fakîr intihâ ile tahdîd ü tavsîfden müstağnî olan câmi'-i şerîf ve ma'bed-i latîfi mülkimden ifrâz ve kemâl-i imtiyâz ile mümtâz kılub izn u râğbetim ile müslimînden cem'-i kesîr ve cemm-i gâfir cemâ'at-ı müstevfâ ile edâ-i salât-ı

mektûbe itmeleriyle ber-mûceb vakfiyye-i sâlîfe yine mukaddemâ vezâif ve revâtibini ta'yîn ve tertîb eyleyüb ba'de ber-vefk-ı merâm resîde-i hitâm olan mahalle-i merkûmede câmi'-i şerîf-i müşârun-ileyh ittisâlinde on altı bâb hücre ve derşâne ve me'kel ve matbah ve mağsel ve sâdirvân ve kenîfler ve su terâzûsını ve kanavât-ı müsennât ile cârî mâ-i lezîzi hâviye zâviye-i latîfe ve buk'a-i münîfeyi ve ittisâlinde olub hâricen ve dâhilen buyût-ı 'adîde ve hammâm ve matbah ve fısıkyeli köşki ve su mahzeni ve bağçeyi ve derûnında fevkânî diğer köşki ve müştamilât-ı sâireyi muhtevî mâlik olduğum kebîr menzilimi ve yine mahalle-i mezbûrede vâkî' etrâf-ı erbi'ası câmi'-i şerîf-i mezbûr zâviye-i latîfe-i mezbûre ve Ebubekir Ağa bağçesi ve es-Seyyid el-Hâc Ahmed sulbi tasarrufunda olan vakf-ı menzil ve serrâc Mehmed Çelebi tasarrufunda olan vakf-ı menzil ve tarîk-i âmm ile mahdûd etrâf-ı erbi'adan tâş dîvârî rîz mân? ve bağçivân odası ve eşcâr-ı müsmira ve ğayr-ı müsmira-i mütenevvi'ayı hâvî terbi'an dokuz bin zirâ' 'arsalı kebîr mülk bostânı ve yine mahrûse-i Galata dâhilinde Kurşunlu Mahzen nezdinde hâlâ şehinşâh-ı rû-yı zemîn hâlifetü'llâhi fi'l-'arzeyn "halledel'illâhü mülkehü ilâ yevmi'ddîn"⁷⁷ şevketlü mehâbetlü kudretlü kerâmetlü veliyyü'n-ni'am efendim hazretlerinin ihyâ ve ta'mîr buyurdıkları ashâb-ı kirâm câmi'-i şerîfi dimekle ma'rûf olan câmi'-i şerîf civârında vâkî' müceddeden binâ eylediğim etrâf-ı erbi'ası cidâr-ı serây-ı hümayûn ve kâğıd emîni hânesi ve tarîk-i 'âmme müntehî tarîk-i hâss ve câmi'-i mezkûrin abdesthânesi ve şehinşâh-ı enâm hazretlerinin binâ ve ihyâ buyurdıkları su çeşmesi ile mahdûd hâriciyyede 'ulyâda iki bâb oda ve bir sofa ve bir kenîf ve abdesthâne ve kahve odası ve dîvân hâne ve mâbeyn kapısı ve vüstâda iki bâb oda bir sofa ve kenîf ve abdesthâne ve süflâda bir ahûr ve dâhiliyyede 'ulyâda iki bâb oda ve bir sofa ve dîvân hâne ve kenîf ve abdesthâne ve vüstâda iki bâb oda ve bir sofa ve dîvân hâne ve bir hazîne odası ve kenîf ve süflâda bir matbah ve kılâr ve mağsel ve bi'r-i mâ ve etrâf-ı selâsedan tâş dîvârî ve 'arsa-i hâliyeyi muhtevî terbi'an bin iki yüz zirâ' 'arsalı ve iki kapulı mülk menzilimi ve dârü'l-hilâfeti'l-aliyye Kostantniyye el-mahmiyyede küçük Ayasofya kurbında Hüseyin Ağa mahallesinde vâkî' ve bir taraftan sâbıkan Midilli nâzırı Hüseyin Ağa ve bir taraftan ba'zen el-Hâc Abdurrahman menzili ve ba'zen hamâm külhanı ve bir taraftan tarîk-i

vakfın özel ve genel hükümlerinin lüzûmuna ve sıhhatine hükmettim. Ben yaratıcı Rabb'nin cömertliğine muhtâc köle bir kul, vakıf işlerine nezâret eden Ebubekir bin Abdülkerim'im [Allah, her ikisini affetsin].

77 "Allah kıyamete kadar mülkünü sürdürsün"

hâss ve bir taraftan tarîk-i ‘âmm ile mahdûd ve hâriciyyede ‘ulyâda üç bâb kebîr oda ve bir kahve odası ve bir kılâr ve bir şîrvân odası ve iki sağır ve kebîr sofa ve bir dîvânîhâne ve bir kenîf ve abdesthâne ve vüstâda üç bâb oda ve bir kahve odası ve bir sofa ve bir kılâr ve bir dîvânîhâne ve iki kenîf ve abdesthâne ve süflâda bir kebîr kârgîr mahzen ve bir kebîr ahûr ve bir samanîhâne ve kömürlük ve mahtab ve arpa anbarı ve iki kenîf ve bir bî’r-i mâ ve bir kapıcı odası ve eşcâr-ı müsmira ve ğayr-ı müsmiralı bağçe ve derûnında bir köşk ve bir kahve odası ve selsebîlî ve fıskiyeli bir kebîr havzı ve fevkânî ve tahtânî kârgîr su hazînesi ve dâhiliyyede ‘ulyâda bir cihân-nümâ ve dehlîz ve kenîf ve dört kebîr oda ve bir şîrvânî kılâr ve sağır ve kebîr iki sofa ve bir dîvânîhâne ve kenîf ve abdesthâne ve vüstâda üç oda ve bir sofa ve kılâr ve bir mükemmel câmekânlı hamâm ve dehlîzli tahtû’s-semâ ve dîvânîhâne ve bir kenîf ve süflâda muslıklı kârgîr matbah ve bir kılâr ve bir kârgîr mahzen ve bir mahtab ve kömürlük ve câmeşûyhâne ve bî’r-i mâ ve bir kenîf ve eşcâr-ı müsmira ve ğayr-ı müsmiralı ve mükemmel köşklî bağçe ve kanavât-ı müsennât ile cârî mâsûra⁷⁸ mâ-i lezîzi ve müştemilât-ı [s. 8] sâire-i ma’lûmeyi hâvî ve etrâf-ı erbi’adan kârgîr tâş dîvârı muhtevî terbi’an üç bin otuz üç buçuk zirâ’ kebîr mülk menzilimi ve yine mâru’z-zikr Hüseyin Ağa mahallesinde vâki’ bir taraftan Medîne-i Münevvere vakfı ve bir taraftan el-Hâc Receb veresi mülkleri ve bir taraftan Küçük Ayasofya Câmi’-i şerîfi cidârı ve bir taraftan tarîk-i ‘âmm ile mahdûd ‘ulyâda üç bâb oda ve bir köşk ve tahtû’s-semâ ve bir sofa ve dehlîz ve kenîf ve vüstâda iki bâb oda ve bir köşk ve câmekânlı hamâm ve bir matbah ve bir sofa ve dîvânîhâne ve kenîf ve süflâda mahtab ve kömürlük ve bir bî’r-i mâ ve havlı ve hâriciyyede ‘ulyâda bir bâb oda ve dehlîz ve vüstâda iki bâb oda ve bir kenîf ve süflâda ahûr ve kenîf ve havlı ve eşcâr-ı müsmira ve ğayr-ı müsmiralı bağçe ve derûnında bir kebîr oda ve bir kahve odası ve bî’r-i mâ ve etrâf-ı erbi’adan tâş dîvârı ve müştemilât-ı sâireyi hâvî terbi’an iki bin on zirâ’ ‘arsalı mülk menzilimi ve yine mahmiyye-i merkûmede Hâciye Kadın hamâmı kurbında Hızır Beg mahallesinde vâki’ bir taraftan Cûlûszâde? Menzili ve bir taraftan Kanatsız İbrahim Ağa menzili ve bir taraftan vakf bağçe ve bir taraftan tarîk-i ‘âmm ile mahdûd ve hâriciyyede ‘ulyâda iki bâb oda ve bir

sağır oda ve bir sofa ve abdesthâne ve kenîf ve vüstâda iki bâb oda ve bir kahve odası ve bir sofa ve abdesthâne ve kenîf ve süflâda bir oda ve bir ahûr ve kömürlük ve bir mikdâr havlı ve dâhiliyyede ‘ulyâda dört bâb oda ve bir hamâm ma’a câmekân ve bir sofa ve abdesthâne ve kenîf ve vüstâda altı bâb oda ve dîvânîhâne ve abdesthâne ve kenîf ve süflâda bir bâb oda ve bir kılâr ve matbah ve kârgîr mahzen ve su hazînesi ve bî’r-i mâ ve bir mikdâr havlı ve kanavât-ı müsennât ile cârî nısf mâsûra mâ-i lezîzi ve zât-ı eşcâr-ı bağçeyi ve etrâf-ı erbi’adan tâş dîvârı muhtevî terbi’an bin üç yüz zirâ’ ‘arsalı mülk menzilimi ve yine mahmiyye-i merkûmede Acemoğlanı Meydânı kurbında Camcı Ali mahallesinde vâki’ bir taraftan kethüdâ kadın odaları ve ba’zen tarîk-i ‘âmm ve bir taraftan Harameyn vakfından menâzil ve bir taraftan ba’zen İbrahim Beg ve ba’zen Kösec İbrahim menzilleri ve ba’zen kapucubaşı Silahdâr Ömer Ağa kerîmesi menzili ve bir taraftan tarîk-i ‘âmm ile mahdûd terbi’an dört bin altmış iki zirâ’ ‘arsalı hâricen ve dâhilen tabakât-ı selâsede buyût-ı ‘adîde ve müştemilât-ı kesîre ve hamâm ve câmekân ve iki tâş oda ve bir mahzen ve matbah ve bî’r-i mâ ve eşcâr-ı müsmira ve ğayr-ı müsmiralı matrûh bağçe ve derûnında köşk ve fıskiyeye ve selsebîl ve havz ve kanavât-ı müsennât ile cârî mâ () mâsûra mâ-i lezîzi ve müştemilât-ı sâire-i ma’lûmı ve etrâf-ı erbi’adan tâş dîvârı muhtevî kebîr mülk menzilimi ve yine mâru’z-zikr Camcı Ali mahallesinde vâki’ iki taraftan zikrolunan kebîr menzil ve bir taraftan Hammâmîzâde Hüseyin Efendi veresi mülki ve bir taraftan tarîk-i ‘âmm ile mahdûd bi-hesâb-ı terbi’i kırk zirâ’ ‘arsalı üç kepenk bir bâb berber dükkânı ve vilâyet-i Rumilinde Alasonya kazâsına tâbi’a Korice Oba nâm karye çiftliği dimekle ma’rûf olub ol-vechile beyne’l-ahâlî tahdîd ve tavsîfden müsteğnî her biri fevkânî ve tahtânî buyût-ı ‘adîdeyi müştemil Korice Oba karyesi çiftliği ta’bîr olunur yüz elli iki bâb menâzili ve bir bâb bakkâl dükkânı ve ittisâlinde bir ahûr ve bir bâb derzi dükkânı ve ana muttasıl bir harâb dükkânı ve hallâc dükkânı ve medîne-i Yenîşehr-i Fenar kazâsında Gördek nâm karyede vâki’ tahdîd ve tavsîfden müsteğnî otuz bâb çiftçi dâmi ve üç bâb çoban dâmi ve hân ta’bîr olunur bir bakkâl dükkânını ve bir bâb anbarlık dâminı ve dört gözlü tahta anbarı ve bir bâb kovânlık dâminı ve hây ta’bîr olunur fevkânî bir bâb oda ve bir mikdâr havluyu ve harman ve yurt yerleri ile kışlak mandırası ağılını müştemil mülk çiftliği

78 Kaç mâsûrâ olduğu yazılmamış; bunun için yazıda herhangi bir boşluk da bırakılmamıştır.

ve yine medîne-i mezbûre kazâsında Köşk nâm karyede vâki' kezâlik tahdîd ve tavsîfden müstağnî on bâb çiftçi dâminî ve on bâb samân dâminî ve bir bâb mahzen ve bir mikdâr ve havlı ve harman ve yurt yerleri hâvî mülk çiftliğimi ve yine medîne mezbûre kazâsında ve Anarı nâm karyede kezâlik tahdîd ve tavsîfden müsteğnî yigirmi bâb çiftçi dâminî ve dört bâb çoban dâminî ve bir bâb an bârlık dâminî ve üç gözlü tahta an bârî ve hân ta'bîr olunur bir bâb bakkâl dükkânını ve hanay ta'bîr olunur fevkânî iki bâb oda ve bir mikdâr dîvân hâne ve bir köşk ve tahtında ahûr ve kovânlığı ve harman ve yurt [s. 9] yerleri hâvî mülk çiftliği ve etyab-i emvâlimden ifrâz ve mümtâz eylediğim bin üç yüz on beş gürüşümü ve iki yüz kırk iki kile hinta ve seksen beş kile şe'îrimi hasbeten li'llâhî te'âlâ ve taleben li-merzâtin ve li'llâhî l-e'lâ vakf-ı sahîh-i müebbed ve habs-i sarîh-i muhalled ile vakf ve habs ve vakfiyye-i sâbıkamda muharrere olub 'akâra tebdîli şart eylediğim beş bin gürüş nukûd-ı mevkûfeyi Çinili hamâm kurbında Müftî Ali mahallesinde vâki' bir taraftan İmâm Süleymân Efendi ve bir taraftan Hâce Hâtûn menzilleri ve bir taraftan hamâm-ı mezbûr cidârı ve taraf-ı râbî'î tarîk-i 'âmm ile mahdûd terbî'an ve () zirâ' 'arsalı hâriciyye fevkânî iki bâb oda ve bir sofa ve tahtânî bir tâş oda ve bir kenîf ve bir ahûr ve bi'r-i mâ ve havlı ve dâhiliyyede iki bâb fevkânî oda ve bir sofa ve kenîf ve tahta pûş ve tahtânî iki oda ve bir kenîf ve bir zir-i zemîn mahzen ve bi'r-i mâ ve bâğçe ve üç taraftan tâş dîvârî müstemil bir bâb menzil ile istibdâl ve zikir olunan Gördek karyesinde kâin mâru'z-zikir çiftliğe teb'iyet ile zirâ'at ve hirâset olunan arâzî-i mîrîden tapu ile tasarrufımızda olub ma'lûmu'l-hudûd ve'l-kat' takrîben kırk çifte mütehammil ve çâyır ve mandıra arâzîlerini ve Köşk karyesinde kâin sâlifü'z-zikir çiftliğe teb'iyet ile zirâ'at ve hirâset olunan arâzî-i emîriyyede kezâlik ma'lûmu'l-hudûd ve'l-kat' takrîben on beş çifte mütehammil tarla ve çâyır ve orman ve üçyüz dönimden mütecâviz bostan yerlerini ve bir kıt'a meyve bâğçesi ile on iki kıt'a sebze bâğçelerini ve Anarı karyesinde kâin sâbıkuz-zikir çiftliğe teb'iyet ile zirâ'at ve hirâset olunan arâzî-i mîriye kezâlik ma'lûmu'l-hudûd ve'l-kat' tahmînen yigirmi çifte mütehammil tarla ve çâyır ve mandıra arâzîlerini bâ-mârifet-i sâhib-i arâzî taraf-ı vakfdan zabt olınmak üzere vakfa kasr-ı yed eylediğimden sonra şöyle şart eyledümki zikir olunan zâviyenin hücûrâtında tarîkat-ı 'aliyye-i nakşibendiyyeye sâlike olan fu-

karâ-i zâviye-i mezkûrede şeyh bulunan efendilerin re'y ve muvâfakatlarıyla sâkinîn olalar zâviye-i merkûme ittisâlinde kâin mâru'z-zikir menzil-i kebirde hâlâ zâviyyede seccâde-nişîn-i irşâd olan 'umdetü's-sulahâ ve's-sâlikîn eş-şeyh Ali Efendi 'alâ sâkin ola ba'de menzil-i merkûm yed-i mütevellîde kalub tasadduk olına ve mahrûse-i Galatada zikir olunan Ashâb-ı Kirâm câmi'-i şerîfi civârında kâin sâlifü'z-zikir menzilde sâdât-ı tarîkat-ı nakşibendiyye ve a'yân-ı silsile-i hâcegândan kutbu'l-ârifîn zahru'l-vâsilîn merhûm ve meğfûrun-leh es-Seyyid eş-Şeyh Murad Efendi "kuddise sirruhu'l-'azîz"⁷⁹ hazretlerinin necl-i muhterem ve mahdûm-ı mükerremleri 'umdetü's-sâlikîn ve zübdetü's-sâlihîn es-seyyid ve eş-Şeyh Mehmed Efendi hazretleri bi'n-nefs sâkin ola ba'de menzil-i merkûm vakf-ı evvelime zamm ve ilhâk olına ve meblağ-ı merkûm ile zikir olunan hinta ve şe'îr hiye sâlifü'z-zikir Korice Oba karyesi çiftliğinde müzâri'ine ifrâz olına ve müceddeden vakf eylediğim menâzil-i mezkûre ve bostan ve dekâkin ve çiftlikler ve bâğçeler hasbe-mâ ceret bihi'l-'âde yed-i mütevellî ile icâr olunub hâsıla olan gâlleleri bundan akdem sebt u tahrîr itdirdiğim vakfiyye-i evlâmda tafsîl ve ta'yîn ve şart eylediğim vücûh-ı vezâif ve mesârif ve harc u sarf olına ve bi'l-cümle vakfiyye-i evlâmdan olan şurût-ı muharrere kemâ-kânet 'aleyhâ mukarrere olub murâ'at olına ve kezâlik tebdîl-i tağyîr ve't-teklîl-i teksîr-i vakf merreten ba'de uhrâ yedimde ola deyu ta'yîn-i şurût ve tebyîn-i mesârif ve kuyûd buyurub zikir olunan zâviyyeyi ve bi'l-cümle 'akârât-ı merkûmeyi ve meblağ-ı mezbûr ve hinta ve şe'îri fâriğan 'ani'-ş-şevâğil mütevellî-i mûmâ-ileyh işbu Hacı Ali Ağaya iki ay mukaddem def' u teslîm eylediğimde ol dahi vakfiyyet üzere ahz u kabz ve emsâli gibi tasarruf ve iki ayda ta'yîn olunan vazîfeyi ahz u kabz eyledi buyurdıklarında ğıbbû't-tasdîki'-ş-şer'î cenâb-ı düstûr-ı ekrem ve vâkîf-ı müşârun-ileyh kerem hazretleri 'inân-ı kelâm-ı semâhat-encâmları semt-i âhara 'atf buyurub vakf-ı 'akâr muhtâr-ı eimme-i ahyâr hazret-i Ebî Hanîfe el-Kûfî "cûziye hayru'l-cezâ ve kûfiye"⁸⁰ katında sahîh ve lâkin ğayr-ı lâzım [s. 10] olub ve nukûd ve hinta ve şe'îrin vakfiyyetleri dahi eimme-i selâse hazerâtı 'indlerinde sahîh olmamağla vakf-ı mezbûrdan rücû' idüb 'akâr-ı mezkûrî ve nukûd-ı merkûme ve hinta ve şe'îri ve vazîfe-i tevliyet deyu ahz ve istihlâk eylediği meblağdan müddet-i mez-

79 "Allah onun sırrını yüceltsin."

80 "Hayırla karşılık verilsin ve ihtiyaçları karşılsın"

bûrede müstehakk olduğu ecr-i mislinden ziyâdeyi mülkime istirdâd iderüm buyurdıklarında mütevellî-i reşîd tasaddî-i cevâb-ı sedid olub fi'l-hakîka hâl-i minvâl-i muharrer üzredür lâkin imâmeyn-i hümâmeyn ve bedreyn-i münîreyn hazretleri katlarında sıhhat-i müstelzim-i lüzûm olmağla vakf-ı 'akâr sahîh ve lâzım olub ve vakf-ı nukûd ve hınta ve şe'îr dahi imâm-ı Züfer hazretleri 'indeinde sahîh olmağla sâlifü'z-zikr 'akâr ve nukûd ve hınta ve şe'îr ile vazîfe-i tevliyet deyu kabz eylediğim meblağdan ecr-i mislinden ziyâdeyi devr-teslîmden imtinâ ile hâkim-i mevki-i sadr-ı kitâb "tûbâ-leh"⁸¹ ve hüsn-i meâb huzûrında murâfa'ân ve fasl u hasma tâlibân olduklarında hâkim-i mûmâ-ileyh dahi 'akârat-ı mezkûrenin vakfiyyetinin sıhhat ve lüzûmına ba'de'l-hükm nukûd ve hınta ve şe'îrin dahi evvelen sıhhatine ve mütevellî-i vakfın berâet-i zimmetine ve sâniyen lüzûmına 'alâ kavli men yerâh hükm ü kazâ ve tenfiz ve imzâ itmeğin vakf-ı mezbûr sahîh ve lâzım ve mütehattim olub min ba'd naks u nakzına mecâl-i muhâl oldu ve ecrü'l-vâkıfı 'ale'l-hayyî'l-cevâdî'l-kerîm cerâ zâlik ve hurrira fi'l-yevmi't-tâsî min cemâzî'l-ulâ li-sene sitte ve sittin ve mie ve elf min hıcre men lehü'l-'izz ve s-sa'ade ve ş-şeref

Şuhûdü'l-Hâl

'Umdetü'l-emâcid ve'l-ekârim sa'âdetlü Abdullah kethüdâ-yı sadr-ı 'âlî

Hâlâ reîsü'l-küttâb sa'âdetlü Abdi Efendi hazretleri 'Umdetü'l-emâcid ve'l-a'yân Abdullatif ser-çâvışân-ı dergâh-ı 'âlî

Kethüdâ-i bevvâbîn-i hazret-i sadr-ı 'âlî Süleyman Ağa

Zübdetü ashâbü't-tastîr sa'âdetlü Numan Efendi tezkire-i evvel

Zübdetü erbâbü't-tahrîr Avni Seyyid Mehmed Efendi tezkire-i sâni

'Umdetü'l-küttâb Hamza Efendi mektûbî-i sadr-ı 'âlî

Hazînedâr-ı sadr-ı 'âlî Mustafa Beg

Ser-bölük-i bevvâbîn-i hazret-i sadr-ı 'âlî Hâcî İbrahim Ağa

Ebubekir Vahdetî Efendi birâder-i defterdâr

Mustafa Zihni Efendi kitabcı-i hazret-i sadr-ı 'âlî

Ahmed Ağa hazînedâr-ı sâbık-ı hazret-i sadr-ı 'âlî

VGMA, 739.5.10-11.

[s. 10] Mâ 'indî hâze'z-zevlü vakafehü'l-vakîfü bi-mühâkemeti'l-mütevellî vakfen sahîhen mer'iyen hakemtü li-vakfîhi ve lüzûmihi 'âlimen bi'l-hilâfi beyne eimmeti'l-eslâfi lede'l-fakîr ileyhi 'azze şânühü Mustafa el-me'mûr bi-ru'yeti'l-evkâfi'l-âsafiyeti sâne'llâhü te'âlâ li-vâkıfîhi ve muhas-sinihi devâme'l-hayri küllühü gufire lehü⁸²

El-hamdülillâhi vahdehü ve kefâ ve salla'llâhü 'alâ nebiyyihi el-Mustafa ve 'alâ âlihi ve ashâbihi el-müctebâ ve selâmün 'alâ 'ibâdihi ellezîne istafâ ellezîne fâze ve bi'l-hayrâti ve'l-hasenâti ve s-sa'âdeti'l-'uzmâ ve nâlû bi-sırrı hadîsi hayri'l-verâ el-yedü'l-'ulyâ hayrun mine'l-yedi's-süflâ ve ikte-sebû mazmûne hadisi es-sadakatü terüddü'l-belâ ve tüzîdü'l-'umra fi'd-dünyâ ve duhûle'l-cinâni fi'l-'ukbâ⁸³

El-bâ'isü bi-hazihi't-tastîrü'l-hüsnâ sâhibü'l-hayrât ve'l-hasenât vâkıf-ı müşârun-ileyh nâil-i sâni-i mühr-i sadâret-i kübrâ hazret-i Mustafa Paşa ibn-i Abdurrahman Paşa "yessera'llâhü el-hayra ve yeğfirullahü lehü bi-hayâtihi ve bi-kesreti evlâdihi ve etbâ'îhi bi-müzdâdî'l-hayrâti mâ yeşâü"⁸⁴ hazretlerinin tafrâ-yı refî'ü'l-beyân ve hatm-i imzâ-yı hükkâm-ı zevî'l-ekdâm ile mu'anven ve mahtûm-ı mücellid-i vakfiyye-i ma'mûl-bih "veffaka'llâhü fih"⁸⁵ sûtûrî derûnında mufasssal ve meşrûh vakf-ı şerîflerinin mâ-dâreti'l-eflâk hayâtında oldıkça tebdîl ve tağyîr ve müzdâdını şart ve ta'yîn buyurdıklarına binâen tecdîd-i niyyet-i hâlisasına bi-hamdî'l-lâhi ve bi-şükri ni'amillâhi te'âlâ muvaffak olub iş bu zeyli vakfiyyeden dahi şurût-ı sâbıkı üzre mah-miyye-i İstanbulda Kalenderhâne kurbında Camcı Ali mahallesinde bir tarafı vâkıf-ı müşârun ileyhin

82 Katımdaki bu vakfiye zeylinde bahse konu vakıf, vâkıfın mütevellîyle muhâkemesi sonucu sahîhtir ve yürürlüktedir. Ben de geçmiş imamlar arasındaki ihtilâf konularını bilerek bu vakfın gerekliliğine hükmettim. Ben şâni yüce Allah'a fakir evkâf-ı'l-âsafiyeyi gözetmekle me'mûr Mustafa'yım (Allah onu bağışlasın). Yüce Allah vâkıfı ve muhafaza edeni bütün hayırlarını devam ettirmek sûretiyle korusun.

83 Bir ve tek olan Allah'a hamd olsun ve O her şeye yeterdir. Allah, nebisi Mustafa'ya, onun ailesine ve seçilmiş arkadaşlarına rahmet etsin; selam, seçilen ve hayırlarla iyiliklerle büyük kazanç elde eden ve "veren el alan elden üstündür" meâlindeki Hz. Muhammed (sav) hadîsinin sırrına ulaşan ve öbür dünyada cennetlere girişi sağlayan ve ömrü uzatıp belayı kaldıran sadaka hadîsinin anlamına ulaşan Allah'ın kulları üzerine olsun.

84 "Allah dilediği ve istediği hayırlara ulaşmada ona kolaylık versin ve ailesini, evlâdını çoğaltmak ve dilediği hayırları artırmak sûretiyle ona hayatını bağışlasın."

85 "Allah onu, işinde başarılı kılsın"

81 "Ne mutlu ona"

vakf-ı menzili ve bir tarafı Haremeyni'ş-Şerîfeyn vakfından İbrahim Efendi ve türbesi 'arsası ve bir tarafından Hamâmîzâde tasarrufında olan dükkân ve taraf-ı râbî'i tarîk-i 'âmm ile mahdûd bir bi'r-i mâ ve enkâz-ı mevcûdeyi hâvî iki yüz yigirmi zirâ' muhterik bâ-hucet-i şer'îyye mülk 'arsayı müseccil ve mansûb-ı mütevellî-i ma'lûmu'l-esâmî ile ba'de'l-muhâkeme vakf-ı müeyyed ile vakf ve habs ve vakf-ı şerîfine zamm u ilhâk eyledi sâir vakf müsekkafâtı gibi müste'cirîne îcâr ve ğallesini mahallerine sarf olına ve yine [s. 11] mahrûse-i Galatada Kurşunlu Mahzen kurbında vakfiyye-i derûnü'l-üssinde mestûr ve ma'lûmetü'l-hudûd ve'l-müştemilât iki kapılı vakf menzilde mahdûmeyn-i muhteremeyn Mîr Mehmed Said ile Mîr Musa 'ale'l-iştirâki's-seviyye sükna ve ğallesine mutasarrıf olalar ba'dehümâ evlâd-ı evlâdlarından batnen ba'de batnin ekberleri mutasarrıf olalar ba'de'l-ihyâc îcâreteyn ile müste'cirîne îcâr olına.

kepenkli mülk manav dükkânını mütevellî-i müseccel ile ba'de'l-muhâkeme vâkıf-ı müşârun-ileyh hazretleri vakf-ı müeyyed ile vakf ve vakf-ı şerîfine zamm ve ilhâk eyledi sâir vakf müsekkafâtı gibi müste'cirîne îcâr ve ğallesini mahallerine sarf olına ve yine [s. 11] mahrûse-i Galatada Kurşunlu Mahzen kurbında vakfiyye-i derûnü'l-üssinde mestûr ve ma'lûmetü'l-hudûd ve'l-müştemilât iki kapılı vakf menzilde mahdûmeyn-i muhteremeyn Mîr Mehmed Said ile Mîr Musa 'ale'l-iştirâki's-seviyye sükna ve ğallesine mutasarrıf olalar ba'dehümâ evlâd-ı evlâdlarından batnen ba'de batnin ekberleri mutasarrıf olalar ba'de'l-ihyâc îcâreteyn ile müste'cirîne îcâr olına.